

บทที่ 4

พระธาตุสำคัญในพื้นที่จังหวัดลำปาง

บทนี้เป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม ในบริบทที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ประเพณีพิธีกรรม และรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ตลอดจนคุณค่าความสำคัญ และคติความเชื่อของพระธาตุสำคัญในชุมชนต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง อำเภอเกาะคา และอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางและทำการวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญและคัดเลือกพระธาตุสำคัญเพื่อการจัดการให้เป็นเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ดังนี้

4.1 การสำรวจและศึกษาพระธาตุสำคัญในเขตจังหวัดลำปาง

4.1.1 การสำรวจหารายชื่อพระธาตุสำคัญในเขตจังหวัดลำปาง

4.1.2 การศึกษาสำรวจและเก็บข้อมูลพระธาตุสำคัญในเขตจังหวัดลำปาง

4.2 การคัดเลือกพระธาตุสำคัญเพื่อการจัดการให้เป็นเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4.2.1 เป้าหมายของการคัดเลือกพระธาตุสำคัญของจังหวัดลำปาง

4.2.2 การสำรวจความคิดเห็น ความเชื่อ และความนิยมของภาคประชาชนในท้องถิ่น

4.2.3 การคัดเลือกพระธาตุสำคัญเพื่อจัดการให้เป็นเส้นทางเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 การสำรวจและศึกษาพระธาตุสำคัญในเขตจังหวัดลำปาง

หัวข้อนี้เป็นการสำรวจและศึกษาพระธาตุสำคัญของชุมชนต่างๆ ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอเกาะคา และอำเภอห้างฉัตรจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม โดยใช้วิธีการสำรวจทางกายภาพแบบสอบถามและสัมภาษณ์ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้มีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

4.1.1 การสำรวจหารายชื่อพระธาตุสำคัญในเขตจังหวัดลำปาง

เป็นการศึกษาด้วยวิธีการใช้เครื่องมือแบบสอบถามเพื่อสอบถามถึงรายชื่อและสถานที่ตั้งของพระธาตุในเขตพื้นที่ 3 อำเภอของจังหวัดลำปาง จากกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่เป็นประชาชน พระสงฆ์ และผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอละ 40 คนรวมจำนวน 120 คนโดยวิธีสุ่มแบบจงใจ (Purposive Sampling) ซึ่งผลการเก็บข้อมูลได้รายชื่อพระธาตุสำคัญในเขตจังหวัดลำปาง ดังนี้

พระธาตุสำคัญในเขตพื้นที่ศึกษาของจังหวัดลำปางที่ได้จากแบบสอบถามมีจำนวนทั้งสิ้น 22 แห่ง ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. เขตอำเภอเมืองปรากฏมีพระธาตุสำคัญ 13 แห่ง ดังนี้
 - 1.1 พระธาตุกู่คำ (วัดกู่คำตั้งอยู่เลขที่ 66 บ้านกู่คำ หมู่ที่ 3 ตำบลคันธงชัย)
 - 1.2 พระธาตุวัดพระเจ้าทันใจ (วัดพระเจ้าทันใจ ตั้งอยู่เลขที่ 63 ถนนทันใจ หมู่ที่ 3 บ้านพระเจ้าทันใจตำบลคันธงชัย)
 - 1.3 พระธาตุเจดีย์ขาว (วัดเจดีย์ขาวหลัง ตั้งอยู่เลขที่ 268 บ้านวังหม้อ หมู่ที่ 2 ตำบลคันธงชัย)
 - 1.4 พระธาตุคอนเต้า (วัดพระแก้วคอนเต้าสุชาคาราม ชุมชนบ้านพระแก้ว ถนนพระแก้วตำบลเวียงเหนือ)
 - 1.5 พระธาตุปงสนุก (วัดปงสนุกเหนือตั้งอยู่เลขที่ 478 บ้านปงสนุก ถนนปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ)
 - 1.6 พระธาตุม่อนกระติง (วัดม่อนกระติงตั้งอยู่เลขที่ 176 บ้านม่อนกระติง หมู่ที่ 6 ตำบลบ่อแฮ้ว)
 - 1.7 พระธาตุม่อนพระยาแซ่ (วัดม่อนพระยาแซ่ ตั้งอยู่เลขที่ 279 หมู่ที่ 1 ตำบลพิชัย)
 - 1.8 พระธาตุค่อม่วงคำ (วัดพระธาตุค่อม่วงคำ ตำบลพระบาท)
 - 1.9 พระธาตุม่อนธาตุ (วัดม่อนธาตุหมู่ที่ 2 บ้านกล้วยแพะ ตำบลกล้วยแพะ)
 - 1.10 พระธาตุม่อนจำศีล (วัดม่อนจำศีล หมู่ที่ 1 บ้านป่าขาม ตำบลพระบาท)
 - 1.11 พระธาตุเสด็จ (วัดพระธาตุเสด็จ หมู่ที่ 15 บ้านเสด็จ ตำบลบ้านเสด็จ)
 - 1.12 พระธาตุคว่าหม้อ (วัดพระธาตุคว่าหม้อหมู่ที่ 7 บ้านหัวน้าแถม ตำบลบ้านเสด็จ)
 - 1.13 พระธาตุเจดีย์วัดศรีชุม (วัดศรีชุม ตำบลสวนดอก)

2. เขตอำเภอเกาะคาปรากฏมีพระธาตุสำคัญ 4 แห่ง ดังนี้

- 2.1 พระธาตุจอมปิง (วัดพระธาตุจอมปิงหมู่ที่ 5 บ้านจอมปิง ตำบลนาแก้ว)
- 2.2 พระธาตุคายน้อย (วัดพระธาตุคายน้อย บ้านนางแตง ตำบลท่าผา)
- 2.3 พระธาตุลำปางหลวง (วัดพระธาตุลำปางหลวง หมู่ที่ 2 บ้านลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง)
- 2.4 พระธาตุไหล่หิน (วัดไหล่หินหลวงหมู่ที่ 2 บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน)

3. เขตอำเภอนำางัฒรปรากฏมีพระธาตุสำคัญ 5 แห่ง ดังนี้

- 3.1 พระธาตุม่อนไก่อ้ (วัดพระธาตุม่อนไก่อ้ หมู่ที่ 9 บ้านแม่ยามเหนือ ตำบลเมืองยาว)
- 3.2 พระธาตุคอกู่ (วัดพระธาตุคอกู่หมู่ที่ 5 บ้านทุ่งหลวง ตำบลเมืองยาว)
- 3.3 พระธาตุม่อนไก่อ้ (วัดพระธาตุม่อนไก่อ้ หมู่ที่ 1 บ้านป่าเหยง ตำบลแม่สัน)
- 3.4 พระธาตุคายน้อย (วัดพระธาตุคายน้อย หมู่ที่ 1 บ้านสันทราย ตำบลเวียงตาล)
- 3.5 พระธาตุปางม่วง (วัดพระธาตุปางม่วง หมู่ที่ 9 บ้านปางม่วง ตำบลห้างฉัตร)

4.1.2 การศึกษาลำรวงและเก็บข้อมูลรายละเอียดพระธาตุสำคัญในเขตจังหวัดลำปาง

เป็นการศึกษาลำรวงเพื่อเก็บข้อมูลพระธาตุต่างๆ ในเขตจังหวัดลำปางจากรายชื่อ และที่ตั้งที่ได้จากแบบสอบถามในขั้นต้น ด้วยใช้วิธีการลำรวง การสังเกตการณ์ทางกายภาพ และสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และรายละเอียดของพระธาตุจากประชาชน ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีการการสุ่มแบบจงใจ (Purposive Sampling) และไม่จำกัดจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์จนได้ข้อมูลครบถ้วนซึ่งผลการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

1. อำเภอเมือง

ประวัติอำเภอเมือง อำเภอเมืองลำปางเป็นอำเภอหนึ่งใน 13 อำเภอ แต่เดิมมีชื่อว่า “อำเภอเมือง” ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง “การเปลี่ยนชื่ออำเภอ” โดยประกาศลงวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2459 ให้เปลี่ยนคำว่า “เมือง” เรียกว่า “จังหวัด” โดยคำว่า “ผู้ว่าราชการเมือง” ได้เปลี่ยนเป็น “ผู้ว่าราชการจังหวัด” โดยคำว่า “อำเภอ” นั้นได้เรียกตามชื่อ “ตำบล” ที่ตั้งที่ว่าอำเภอจากประวัติศาสตร์พบว่า “เมืองลำปาง” เป็นชื่อเรียกของ จังหวัดลำปางในปัจจุบันนี้

ในอดีตเมื่อปี พ.ศ. 2435 มีการจัดการรูปการปกครองเมืองตามระบอบมณฑลเทศาภิบาลทำให้เมืองลำปางมีฐานะเป็นเมืองประเทศราชต้องถูกลดบทบาทกลายเป็นหัวเมืองหนึ่งในมณฑลลาวเฉียง เช่นเดียวกับ เชียงใหม่ ลำพูน แพร่ น่าน และ ปี พ.ศ. 2443 เมืองลำปางได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของมณฑลพายัพซึ่งเป็นการยกเลิกหัวเมืองประเทศราชทางเหนือซึ่งรวมเข้ามาเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนาไทย ในปี พ.ศ. 2458 โดยเมืองลำปางได้ถูกแยกออกจากมณฑลพายัพไปขึ้นกับมณฑลมหาสารคาม ซึ่งประกอบด้วยเมืองลำปาง เมืองแพร่ และเมืองน่าน ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 ทางราชการได้ระงับการปกครองแบบมณฑลทั่วราชอาณาจักร โดยมีการจัดระเบียบทางราชการบริหารส่วนภูมิภาค ออกเป็นจังหวัดและอำเภอ ได้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2515 โดยจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็น จังหวัดและอำเภอขึ้น¹

อำเภอเมืองลำปางเป็นอำเภอที่มีประชากรหนาแน่นที่สุดในจังหวัดลำปาง โดยมีลักษณะเป็นเมืองหลวงของจังหวัด เป็นที่ตั้งของหน่วยงานที่สำคัญระดับจังหวัด อาทิ ศาลากลางจังหวัด สำนักวัฒนธรรม สำนักพระพุทธศาสนา และยังมีคมนาคมที่สะดวกสบาย และยังเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญเป็นศูนย์กลางของการบริหาร เป็นศูนย์กลางธุรกิจ และเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมของจังหวัด นับเป็นหนึ่งในอำเภอเมืองที่มีความเจริญมากที่สุดในภาคเหนือตอนบน นอกเหนือจากอำเภอเมืองเชียงใหม่และอำเภอเมืองเชียงราย

พระธาตุสำคัญ ในเขตอำเภอเมือง ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองปรากฏมีพระธาตุสำคัญ 13 แห่ง ผู้ศึกษาได้สำรวจและ เก็บข้อมูลรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดของพระธาตุในเขตอำเภอเมืองดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

¹ บรรณาธิการ ภาณี ณ ลำปาง, ลำปางในพงศาวดารไทยถิ่นเหนือ, (ลำปาง : สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดลำปาง, 2548), หน้า 80-81.

ภาพที่ 1 แผนที่อำเภอเมืองและตำแหน่งที่ตั้งของพระธาตุ
ที่มา http://www.lampang.go.th/map_lampang/mpa/m.jpg

1. พระธาตุคอนเต้า

ภาพที่ 2 พระธาตุคอนเต้า

1.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุคอนเต้า วัดพระแก้วดอนเต้า ตั้งอยู่ชุมชนพระแก้วริมแม่น้ำวัง ในเขตตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปางการเดินทางโดยทางรถยนต์ส่วนตัว จากถนนพหลโยธิน เข้ามาตัวเมืองลำปาง ข้ามแม่น้ำวังตรงถนนท่ามะโอ แล้วเลี้ยวขวาเข้าถนนพระแก้ว ก็จะเห็นทางเข้าวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาคารามทางขวามือ

1.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุคอนเต้า ซึ่งบรรจุพระเกศาธาตุ ของพระพุทธเจ้า (โดยมีพระบรมธาตุคอนเต้าเกศาพระพุทธเจ้ากุกสันโธ 8 เส้น เกศาพระพุทธเจ้าโกนาคม 16 เส้น เกศาพระพุทธเจ้ากัสสปะ 32 เส้น พระโคตรมะ 64 เส้น) มีงานนมัสการกลางเดือน 6 พระบรมธาตุเจดีย์สูง 50 เมตรเป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า 4 พระองค์ คือ

1. พระเกศาธาตุพระพุทธเจ้ากุกสันโธ 8 เส้น
2. พระเกศาธาตุพระพุทธเจ้าโกนาคม 16 เส้น
3. พระเกศาธาตุพระพุทธเจ้ากัสสปะ 32 เส้น
4. พระเกศาธาตุพระพุทธเจ้าโคตรมะ 108 เส้น

1.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

1.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องโดยพระธาตุคอนเต้าสุชาดารามนี้ ได้จัดให้มีงานเทศกาลประเพณีประจำปี นมัสการสงฆ์พระธาตุคอนเต้า พระแก้วคอนเต้า ณ วัดพระแก้วคอนเต้า ในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เหนือ หรือตรงกับวันสงกรานต์ (เดือน 6 ใต้) ทุกปี ตรงกับเดือนพฤษภาคม ที่แต่เดิมมีประเพณีสงฆ์พระธาตุซึ่งประกอบด้วยขบวนแห่ต้นครีวทาน ที่จัดร่วมกับวัดอื่นในตำบลเวียงเหนือเพื่อแห่ไปร่วมสงฆ์พระธาตุที่วัดพระแก้วคอนเต้าสุชาดาราม ในวันวิสาขบูชา หรือที่เรียกว่า เดือนแปดเบ็ง ปัจจุบันชุมชนจึงพยายามรื้อฟื้นกิจกรรมนี้ขึ้น โดยเพิ่มพิธีสวดเบิก เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อมโยงทางสังคม ผ่านความเชื่อทางศาสนาที่มาร่วมกัน โดยมีเจ้าผู้ครองนครลำปาง เป็นผู้ตั้งประเพณีขึ้นมาแต่ครั้งโบราณกาลแล้ว²

1.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ความสำคัญต่อชุมชน พระแก้ว-หัวขวง ชุมชนนี้เป็นการรวมกันของ “บ้านพระแก้ว” และ “บ้านหัวขวง” ซึ่งเป็นการแบ่งอาณาเขตของทางเทศบาลนครลำปาง เหตุที่ชื่อว่า “บ้านพระแก้ว” เนื่องจากบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของ “วัดพระแก้วคอนเต้า” ซึ่งเป็นศาสนสถานที่สำคัญที่ชาวบ้านเคารพนับถือ จึงเรียกขานชุมชนซึ่งอยู่แคว้นล้อมวัดนี้ว่า “บ้านพระแก้ว” ส่วน “บ้านขวง” มาจากที่ในหมู่บ้านนี้มีสะพานข้ามแม่น้ำว้าง ซึ่งตรงบริเวณดินสะพานหรือหัวสะพานนั้นมีลานกว้างอยู่ด้วย ในภาคเหนือเรียกว่า “ขวง” หมายถึงบริเวณ ลาน หรือ ที่โล่ง แต่เดิมชาวบ้านจึงเรียกไปต่างๆ นานาว่า “หัวขัว” “ขวงขัว” เป็นต้น จนกลายมาเป็น “บ้านหัวขวง” ดังเช่นในปัจจุบัน เมื่อรวมกัน

1.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุคอนเต้า เป็นเจดีย์ที่ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่ โดยรูปทรงสถาปัตยกรรมเป็นเจดีย์ทรงลังกาสุโขทัยผสมล้านนา โดยฐานกว้าง 13 วาถึงยอด 25วา เป็นฐานสูงต่อมุมลดชั้นสูงกว่าปกติ ต่อตัวบัวมาลัยปล้องโหนดบนยอดक्रमังมีขนาดใหญ่ ทำให้สัดส่วนของเจดีย์มีลักษณะมั่นคงแข็งแรง เจดีย์ก่อสร้างด้วยอิฐถือปูน ตั้งแต่องค์ระฆังไปจนถึงยอดเจดีย์ปล้อง โหนด หุ้มแผ่นทองเหลือง แผ่นทองแดงมาเปลี่ยนเป็นแผ่นทองจังโกมาหุ้มโอบไว้อย่างสวยงาม พระธาตุคอนเต้าถือได้ว่าเป็นเจดีย์ที่สูงและใหญ่ที่สุดในจังหวัดลำปางปัจจุบันในปีพุทธศักราช 2531 กรมศาสนาและศรัทธาประชาชน ทางวัดได้ร่วมกันบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุอีก โดยเปลี่ยนเป็นแผ่นทองเหลืองและทองแดงมาเป็นแผ่นทองจังโกปิดหุ้มตั้งแต่ส่วนปากक्रमังไปจนถึงยอดเจดีย์

² สมัย สุทธิธรรม, พุทธเจดีย์ภาคเหนือ เล่ม 1 (จังหวัดลำปาง), (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ที เจ เอ จำกัด, 2548), หน้า 125-128.

1.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก

วัดพระแก้วดอนเต้ามีสถานอยู่ใกล้ในตัวอำเภอเมือง เป็นสถานที่เดินทางสะดวกสบาย โดยรถส่วนตัวและรถประจำทาง คือรถสี่ล้อสีน้ำเงิน ความสะดวกสบายต่อสถานที่ มีห้องน้ำที่สะอาด ปลอดภัย สถานที่จอดรถสะดวกสบายและง่าย

การเดินทางภายในลำปางสะดวกสบาย ไม่พลุกพล่าน นักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการยานพาหนะต่างๆ ได้หลายรูปแบบตามความเหมาะสม ได้แก่ รถม้า ยานพาหนะโบราณที่จัดไว้รองรับนักท่องเที่ยว มีคิวจอดประจำอยู่หลายแห่ง คือ บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดหลังเก่า บนถนนบุญวาทย์ บริเวณหน้าโรงแรมลำปางเวียงทอง และหน้าโรงแรมทิพย์ช้าง ราคาค่าบริการอยู่ที่ 150 - 200 บาท ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง เหมาะไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ ในตัวเมือง หรือรถสองแถวสีน้ำเงิน เป็นรถสองแถวที่ให้บริการวิ่งตัวเมืองลำปาง จุดจอดรถ เช่น สถานีขนส่ง สถานีรถไฟ สามารถขึ้นเรียกใช้บริการได้ตลอด ราคาบริการ 20 - 30 บาท หรือคิดเป็นอัตราเหมาไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2. พระธาตุเสด็จ

ภาพที่ 3 พระธาตุเสด็จ

2.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุเสด็จ วัดพระธาตุเสด็จ ตั้งอยู่บ้านเสด็จ หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง โดยเส้นทางการเดินทาง อยู่ห่างจากตัวเมืองไปตามเส้นทางลำปาง-งาว ประมาณ 19 กิโลเมตร แยกซ้ายตรงกิโลเมตร ที่ 17 เข้าไปประมาณ 2 กิโลเมตร

2.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุเสด็จ สร้างเมื่อ พ.ศ. 1992 เป็นสังกัคคณสงฆ์มหานิกาย เดิมชื่อวัดดอน โขยงซึ่งหมายถึง พระบรมธาตุปลั่งรัศมีทุกวันพระให้ชาวบ้านเห็นประกอบพิธีผูกพัทธสีมา ประมาณ พ.ศ. 2501 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 13 เมตร ยาว 23 เมตร ตามตำนานพระธาตุเสด็จนี้ เกิดขึ้นสมัยเมื่อเมืองลำปางมีชื่อ ศรีนครชัย และสัมพะกับปะนคร ดังจะได้กล่าวถึงตำนานของวัดพระธาตุเสด็จอันมีอยู่ในใบลานดังต่อไปนี้หลังจากพระพุทธเจ้าได้นิพพานไปได้ 218 ปี พระยาศรีธรรมกาไสกราช เศวยราชเป็นพระยาเจ้าเมืองอยู่ใน ชมภูทวีปประเทศอินเดีย ได้ให้ท้าวพระยาทั้งหลาย ท้ามหาเจดีย์ และโปรดให้ขุมนุมนพระอรหันต์ทั้งหลายและให้ช่างคำได้ทำโกฏทองคำ ช่างเงินทำโกฏเงิน ช่างแก้วทำโกฏแก้ว แล้วเอาพระธาตุของพระพุทธเจ้าบรรจุไว้ในโกฏทองคำ 3 แล้วทำการฉลองสักการบูชากันเป็นการใหญ่ครบ 7 วัน แล้วพร้อมกันอธิษฐานว่า “เมื่อพระพุทธองค์มีพระชนม์มอยู่ได้เสด็จไปสู่ที่ใดก็ขออาราธนาให้พระบรมธาตุ ไปสู่ที่นั่นเถิด” หลังจากนั้นพระธาตุของพระพุทธเจ้า ก็เสด็จลอยไปขึ้นสู่ทางอากาศลอยไปตามคำทำนายที่พระพุทธองค์ทำนาย

ไว้นั้นจึงได้มาประดิษฐานอยู่ที่คอยโผยง (ผะโผยงหมายถึงที่ดวงพระธาตุเปล่งรัศมีที่ล่องลอยตามอากาศขึ้นๆลงๆ) ที่แห่งหนึ่ง(ตรงที่ตั้งวัดพระธาตุเสด็จในปัจจุบัน)³

2.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

2.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง คติความเชื่อในการสร้างพระธาตุเสด็จ โดยมีแผนผังการสร้างวัด มีลักษณะเป็นภูมิจักรวาล คือมีพระธาตุเจดีย์เป็นสถาปัตยกรรมอันเป็นศูนย์กลางของวัด

โดยชุมชนบ้านเสด็จมีประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ พระธาตุเสด็จ มีการทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์และรักษาศีล ฟังเทศน์ปฏิบัติธรรมทั่วกันไป การสักการบูชาด้วยน้ำมัน สัมป่อย ดอกไม้รูปเทียน จากนั้น จะมีการสวดเบ็ดตลอดทั้งคืนถึงรุ่งเช้าจะมีการทำบุญตักบาตรพระสงฆ์

2.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาจากคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1992 ได้มีพระสงฆ์ชาวพม่า 2 รูป เดินทางมาพักอาศัยบริเวณป่าช้าเก่าเรียกว่า “ดอนโผยง” หรือ “ดอนโพง” ซึ่งชาวบ้านศรัทธาต่อพระสงฆ์ทั้ง 2 รูป และได้ชักชวนชาวบ้านที่อยู่ในละแวกนั้นช่วยกันสร้างวัดจนเสร็จตั้งชื่อวัดว่า “วัดดอนโผยง” ตามชื่อเรียกป่าช้าเก่า ต่อมาเจ้าเมืองลำปางได้เสด็จมาประกอบพิธีทางศาสนาที่วัดแห่งนี้ และได้เปลี่ยนชื่อวัดเป็น “วัดเสด็จ” ส่วนหมู่บ้านนี้ก็ได้อีกชื่อว่า “บ้านเสด็จ” ตามเหตุที่เจ้าเมืองเสด็จมานั้นเอง ในภายหลังต่อมาได้สร้างเจดีย์พระธาตุขึ้นในวัดนี้ จึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่ชื่อว่า “วัดพระธาตุเสด็จ” จึงเรียกจนมาถึงปัจจุบันนี้⁴

2.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุเสด็จ ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลมฐานสี่เหลี่ยม ศิลปะสมัยเชียงแสน กว้าง 7 วา สูง 15 วา สร้างในสมัยเจ้าหาญแต่ทอ้ง ในปี พ.ศ. 1992

2.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก พระธาตุเสด็จมีคุณค่าและความสำคัญแห่งหนึ่งของลำปาง ดังนี้

1. มีวิหารล้านนา สกลช่างลำปางเก่าแก่ คือ วิหารสุวรรณ โคมคำ ถือเป็นตัวอย่างของสถาปัตยกรรมที่จะศึกษาได้

³ อุดม อมรจักษ์, ตำนานสังเขป วัดพระธาตุเสด็จ, (เชียงใหม่ : วัดพระธาตุเสด็จ, 2544), หน้า 4-31.

⁴ โอฟาร รัตนกักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 418.

2. เป็นที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ คือ พระเจ้าหอคำดวงทิพย์ ผู้ครองนครลำปาง ในฐานะเทียบเท่ากษัตริย์ทรงยศลาผนวชและบูรณะหุ้มทองจังโกรอบองค์พระธาตุเจดีย์

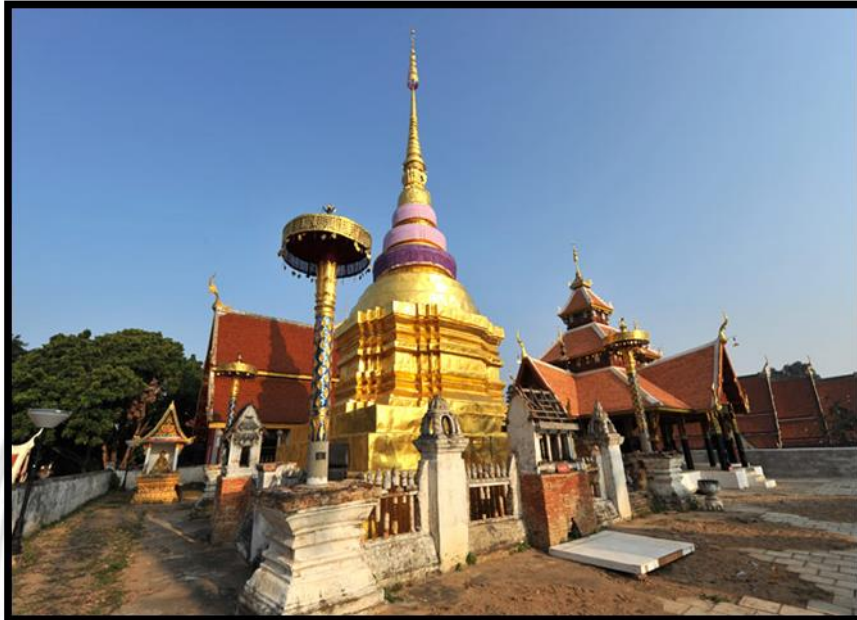
3. เป็นวัดหนึ่งใน 2 วัดของเมืองลำปางที่เป็นที่เชื่อว่าประดิษฐาน พระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีตำนานและเรื่องเล่าเกี่ยวกับแสงของพระบรมสารีริกธาตุ เช่นเดียวกับวัดพระธาตุลำปางหลวง จึงมีประชาชนทั้งในจังหวัดลำปางและใกล้เคียงให้ความเลื่อมใสศรัทธาและเคารพนับถือมากวัดหนึ่ง

4. วิหารสุวรรณ โคมคำประดิษฐานพระพุทธรูปทองคำหน้าตักกว้าง 40 นิ้ว เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3. พระธาตุปงสนุก

ภาพที่ 4 พระธาตุปงสนุก

3.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุปงสนุก วัดปงสนุกเหนือ ตั้งอยู่บ้านหงสนุก เลขที่ 478 ถนนปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

3.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุปงสนุก สร้างเมื่อ พ.ศ. 1223 เดิมมีชื่อว่า วัดเชียงภูมิ หรือ พระธาตุศรีจอมไคลเปลี่ยนชื่อวัดเมื่อ พ.ศ. 2346 ได้รับพระราชเป็นวัดโบราณวัดหนึ่งที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และฝังลูกนิมิตในเขตวัดปงสนุกเหนือ มีฐานดินสูงจากพื้นดินปกติเรียกว่า “ม่อนคอย” สร้างขึ้นตามคติเขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางจักรวาลในความเชื่อฮินดู และพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับม่อนคอยของวัดพระธาตุลำปางหลวงในเขตอำเภอห้างฉัตร จากพื้นล่างมีบันไดนาคสั้นๆ ขึ้นสู่ม่อนคอย ซึ่งล้อมรอบด้วยกำแพงทุกด้าน สุดปลายบันไดด้านบนมีซุ้มประตูโขง บานประตูลายรดน้ำรูปเทวดา เป็นทวารบาลคอยปกป้องรักษาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ไว้ด้านบนม่อนคอยปรากฏพระธาตุ สระหรือจอมไคล หรือพระธาตุศรีจอมไคล สถาปัตยกรรมแบบล้านนาตอนปลาย ฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมเรือนธาตุทรงระฆังคว่ำ อิทธิพลศิลปะสุโขทัย ปิดทองจิ้งโกสีเหลืองอร่ามทั้งองค์

3.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

3.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ประเพณีและพิธีกรรมชุมชนบ้านปงสนุกเป็นชุมชนโบราณที่มีกิจกรรมตลอด ทั้งปีและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ คือ

1. ประเพณีเดือนแปดเหนือ ตรงกับเดือนพฤษภาคม ที่แต่เดิมมีประเพณีสงกรานต์พระธาตุ ซึ่งประกอบด้วยขบวนแห่ต้นคร้าวาน ที่จัดร่วมกับวัดอื่นใน ตำบลเวียงเหนือ เพื่อแห่ไปร่วมสงกรานต์พระธาตุที่วัดพระแก้วดอนเต้า สุชาคาราม ซึ่งเป็นศูนย์กลางเมืองเขลางค์รูนที่ 2 ในวันวิสาขบูชา หรือที่เรียกว่า เดือนแปดเป็ง ปัจจุบันชุมชนจึงพยายามรื้อฟื้นกิจกรรมนี้ขึ้น โดยเพิ่มพิธีสวดเบิก เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อมโยงทางสังคม ผ่านความเชื่อทางศาสนาที่มาร่วมกัน

2. ประเพณีสงกรานต์พระธาตุ - พิธีสวดเบิกจัดขึ้นประมาณต้นเดือนพฤศจิกายนในวันเดือนยี่ ขึ้น 1 ค่ำของทุกปี โดยมีขบวนแห่เครื่องหลวง เพื่อสักการบูชาพระธาตุและทำพิธีสวดเบิกตั้งแต่หัวค่ำจนถึงรุ่งเช้า รวมทั้งมีพิธีแห่พระอุปคุต พิธีกว่นข้าวทิพย์ พิธีเบิกเนตร พระเจ้าพระพุทธรูปองค์สำคัญ และประเพณีการฟังเทศน์ อานิสงส์ ผางประทีป ในวันเพ็ญเดือนสิบสองหรือวันยี่เป็ง ที่ตรงกับวันลอยกระทง ทางวัดจะทำสะพานเรือ เพื่อให้ชาวบ้านมาทำพิธีสะเดาะเคราะห์ในเย็นวันยี่เป็งตามลำดับ⁵

3.3.2 มิประวัตินาศและเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น

ชุมชนบ้านปงสนุกเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตเมืองเขลางค์รูนที่ 2 ในอดีตเรียกว่า “บ้านเวียงเหนือ” ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวัง โดยมีวัดปงสนุกเป็นศูนย์กลางของเมืองพบหลักฐานการสร้างวัดร่วมสมัยพระเจ้าอานันทยศ เมื่อ พ.ศ. 1223 ให้ชื่อว่าเมืองเขลางค์ วัดปงสนุกมีชื่อเรียกหลายชื่อคือ วัดศรีเชียงภูมิ, วัดศรีจอมไคล, วัดดอนแก้ว, วัดพยาว (พะเยา) และวัดปงสนุก ในเหตุการณ์ที่กองทัพของขุนหลวงพะงั่ว (พ.ศ. 1992) แห่งกรุงศรีอยุธยายกทัพขึ้นมาตีเมืองเขลางค์ และได้ปะทะกับกองทัพของหมื่นโลกนครเจ้าผู้ครองเมืองเขลางค์ ตีกกองทัพอยุธยาถูกตีพ่ายตรงบริเวณวัดศรีเชียงภูมิ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 พระยาภาววิละเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ได้ยกทัพขับไล่พม่าที่เชียงแสน ในครั้งนั้นได้กวาดต้อนชาวบ้านปงสนุกจากเมืองเชียงแสนมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองลำปางจึงเป็นที่มาของชื่อวัดปงสนุกและในช่วงเวลาเดียวกันชาวเมืองพะเยาได้อพยพหนีพม่ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองลำปาง จากเมืองทั้งสองให้ตั้งบ้านเมืองทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวังบริเวณวัดศรี เชียงภูมิ (วัดปงสนุกในปัจจุบัน) ครั้นเมื่อตั้งบ้านเรือนขึ้นใหม่ชาวเมืองเชียงแสนและชาวเมืองพะเยาก็ยังรำลึกถึงบ้านเกิดจึงได้เอานามวัดและชื่อบ้านใหม่เรียกว่า “บ้านพยาว” ต่อมา

⁵ พระครูพุทธธรรมโสภิต, ประวัติวัดปงสนุกเหนือ และประวัติ บ้านที่ก คุรุบาอาโนชัยธรรมจินดาภูมิ, (ลำปาง : วัดปงสนุก. 2550), หน้า 1-4.

ชาวพยาวได้อพยพกลับไปบ้านเกิดของตนเองยังคงเหลือแต่ชาวเชียงแสน จึงเรียกว่า “บ้านปงสนุก” และ “วัดปงสนุก” จนถึงปัจจุบัน⁶ ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 เทศบาลได้ตั้งชุมชนขึ้น โดยครั้งแรกเรียกว่า ชุมชนตรอกนาสร้อย เรียกชื่อตามตรอกภายในชุมชนและภายหลังได้มีการขยายเขตชุมชนให้กว้างขึ้นจึงเรียกว่า “ชุมชนบ้านปงสนุก”

3.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม

พระธาตุปงสนุก ลักษณะทั่วไปของเจดีย์อาจแบ่งออกได้เป็นสามส่วน ส่วนล่างสุดเป็นฐานเขียงสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนลดหลั่นขึ้นไปสามชั้น ส่วนตรงกลางเป็นทรงสี่เหลี่ยมสูงย่อมุมไม้สิบสอง เสมือนเป็นตัวยึดส่วนท้องไม้ที่คั่นระหว่างบัวคว่ำบัวหงายให้สูงขึ้น และส่วนบนสุดเป็นรูปเจดีย์ทรงกลมตั้งอยู่ สันนิษฐานกันว่าพระธาตุเจดีย์วัดปงสนุกอาจได้รับการปฏิสังขรณ์หลายครั้งในระยะหลัง ส่วนความเป็นมาของวัดปงสนุกไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อใด น่าจะมีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 แผ่นผังของพระเจดีย์ และพระอุโบสถ มีลักษณะผิดไปจากสมัยโบราณ เนื่องจากในพุทธศตวรรษที่ 25 ได้มีการเปลี่ยนพระวิหารหลังเดิมให้เป็นพระอุโบสถ และสร้างพระวิหารขึ้นใหม่ ทำให้แผ่นผังผิดไปจากเดิมคือพระเจดีย์และพระวิหารต้องตั้งอยู่ในแกนเดียวกัน

3.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก

ปัจจุบัน “วัดปงสนุก” ได้กลายเป็นแหล่งรวมของสิ่งสำคัญหลายอย่างที่ทรงคุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรมสถาปัตยกรรม มากมาย อาทิ พระพุทธรูปไม้ เสาหงส์ ชุ่มประตู่โจง ภาพพระภุชเียนเรื่องพระเวณสันดรบนผ้าและกระดาษสา หีบธรรมโบราณและธงช้างเผือกขนาดใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งทางวัดได้นำมารวมไว้เป็นพิพิธภัณฑ์งานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่สำคัญ อันปรากฏอยู่ที่วัดนี้ได้แก่ พระธาตุ และวิหารพระเจ้าพันองค์ ซึ่งในอาคารหลัง จะได้รับการบูรณะอย่างถูกหลักวิชาการ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปงสนุก ซึ่งในปัจจุบันนี้ ชุมชนบ้านปงสนุก ได้กลายเป็นห้องเรียนสำหรับหน่วยงานต่างๆ เป็นจำนวนมาก เพื่อจะทำให้เกิดคุณค่าและความสำคัญต่อการอนุรักษ์โบราณสถานต่อไปในอนาคต

⁶ โอพาร รัตนกักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 467-468.

4. พระธาตุเจดีย์ขาว

ภาพที่ 5 พระธาตุเจดีย์ขาว

4.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุเจดีย์ขาว ตั้งอยู่ชุมชนบ้านวังหม้อ เลขที่ 268 ซอยสี่กั๊ก บ้านวังหม้อ ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

4.2 ประวัติความเป็นมา

พระธาตุเจดีย์ขาว โดยคำว่า “ขาว” นั้นเป็นภาษาเหนือแปลว่า “ยี่สิบ” ในส่วนของด้านหน้าของเจดีย์แต่ละองค์ทำเป็นซุ้มมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ข้างในมีเจดีย์องค์ใหญ่สุดอยู่ตรงกลางแวดล้อมด้วยเจดีย์อีกสิบเก้าองค์ รวมกันแล้วเป็นยี่สิบองค์ ชาวบ้านจึงเรียกว่าวัดเจดีย์ขาวหลัง ลักษณะการก่อสร้างเป็นศิลปะแบบพม่าผสมศิลปะล้านนา

จากประวัติมีว่า เมื่อ 500 ปี หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วมีพระอรหันต์จากอินเดียสองรูปได้จาริกเผยแผ่พระพุทธศาสนามาถึงยังบริเวณนี้ เห็นสถานที่เงียบสงบเหมาะที่จะบำเพ็ญธรรมจึงใช้เป็นที่พักอาศัยปฏิบัติวิปัสสนา และอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนในละแวกนั้น จนมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น ในครั้งนั้นพญามิลินทร ผู้แตกฉานในหลักธรรม ได้มาสนทนาซักถามปัญหาธรรมกับพระอรหันต์เถระทั้งสองรูป และมีความประสงค์จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาพระอรหันต์ทั้งสองรูปได้ใช้มือ

ลูปศิรยะ มีเส้นเกศาติดมือมารูปละสิบเส้นแล้วมอบให้พญามิถินทรจึงได้สร้างเจดีย์ขึ้นยี่สิบองค์ แล้วนำเอาเส้นเกศาบรรจุในเจดีย์องค์ละเส้น ต่อมากนทั้งหลายจึงเรียกวัดนี้ว่า “วัดเจดีย์ชาวหลัง”⁷

4.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

4.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ตามความเชื่อของวัดเจดีย์ชาว มีจุดเด่นของคือ องค์พระธาตุเจดีย์ชาว ที่มีศิลปะล้านนาผสมศิลปะพม่าเชื่อกันว่าหากใครนับได้ครบ 20 องค์ถือว่าเป็นคนมีบุญ

4.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น แต่เดิมหมู่บ้านนี้เคยรวมอยู่กับบ้านวังหม้อ หมู่ 2 ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมืองลำปาง แต่เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้การปกครองดูแลได้ยาก จึงมีการแยกเขตการปกครองออกจากกันเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2546 โดยที่หมู่บ้านนี้ยังรักษาชื่อของหมู่บ้านดั้งเดิมเอาไว้คือ “วังหม้อ” ประกอบกับบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของ “วัดเจดีย์ชาวหลัง” ซึ่งเป็นพุทธศาสนสถานที่บ้านเคราพญา และมิโบราณสถานสำคัญ ได้แก่ พระธาตุเจดีย์ยี่สิบองค์ซึ่งมีความเก่าแก่และมีศิลปะทั้งดงมและศิลปะทั้งดงม จึงนำมารวมกันกลายเป็นชื่อ หมู่บ้านนี้ว่า “บ้านวังหม้อเจดีย์ชาว”⁸

4.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุเจดีย์ชาว ทำให้สันนิษฐานสมัยทวารวดี และได้ว่าวัดนี้สร้างมานานกว่าพันปีจุดเด่นของวัดคือ องค์พระธาตุเจดีย์ชาว ที่มีศิลปะล้านนาผสมศิลปะพม่าเชื่อกันว่าหากใครนับได้ครบ 20 องค์ถือว่าเป็นคนมีบุญ

4.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกสื่อการเรียนรู้ของวัดเจดีย์ชาวหลัง พิพิธภัณฑ์สถาน เขตกลางนครแสดง โบราณวัตถุที่ชาวบ้านนำมาถวาย เมื่อปี พ.ศ. 2526 ชาวบ้านได้ขุดพบ พระพุทธรูปทองคำบริสุทธิ์หนัก 100 บาทสลึง มอบให้แก่ทางวัด ซึ่งพระพุทธรูปองค์นี้ชื่อว่า พระแสนแห่งทองคำ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสมัยล้านนา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 ขนาดหน้าตักกว้าง 9 นิ้วครึ่ง สูง 15 นิ้ว เป็นพระพุทธรูป ทองคำองค์แรกที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุแห่งชาติ

⁷ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดที่วราชอาณาจักร เล่ม 8, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2532), หน้า 198-199.

⁸ โอฟาร รัตนกัศิ, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 411.

โครงการสืบสานประเพณีดีกลองปู่จาความสำคัญกับการมีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพชีวิต และสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น อาทิ โครงการก่อสร้างอาคารเรียน ห้องสมุด จัดหาอุปกรณ์ หนังสือและสื่อการสอน การมอบทุนการศึกษาอย่างต่อเนื่องแก่เยาวชนทั่วประเทศ รวมถึงโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ 1 ล้านไร่ และโครงการรักษ์ป่าสร้างคน 84 ตำบล วิถีพอเพียง ที่ได้นำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตของชาวบ้านและชุมชนให้มีสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่เข้มแข็งอีกด้วย

สิ่งอำนวยความสะดวกเป็นสถานที่ที่อยู่นอกเมือง แต่สามารถเดินทางโดยใช้บริการ ยานพาหนะโดยรถส่วนตัว หรือรถสองแถวสีน้ำเงิน เป็นรถสองแถวที่ให้บริการวิ่งตัวเมืองลำปาง จุดจอดครด เช่น สถานีขนส่ง สถานีรถไฟ สามารถขึ้นเรียกใช้บริการได้ตลอด ราคา 20-30 บาท หรือ คิดเป็นอัตราเหมาไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ

The logo of Chiang Mai University is a circular emblem. In the center is a detailed illustration of an elephant standing and facing left. Above the elephant is a traditional Thai umbrella (parasol). The entire emblem is enclosed within a circular border. The text 'CHIANG MAI UNIVERSITY 1964' is written in a serif font along the bottom inner edge of the circle. There are also decorative floral motifs on the left and right sides of the inner circle.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

5. พระธาตุวัดพระเจ้าทันใจ

ภาพที่ 6 พระธาตุวัดพระเจ้าทันใจ

5.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุวัดพระเจ้าทันใจหมู่ที่ 3 บ้านพระเจ้าทันใจ ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

5.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุวัดพระเจ้าทันใจ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2019 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ในวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2485 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 8 เมตร ยาว 10 เมตร โดยสันนิษฐานสร้างโดยพระเจ้าอนันตยศ ราชโอรสพระนางจามเทวี หลังจากทรงสร้างเมืองเขลางค์นครเมื่อปี พ.ศ. 1231 ทางวัดได้รับประกาศเป็นวัดโดยสมบูรณเมือง พ.ศ. 2019 ภายในวัดมีพื้นที่ 14 ไร่ 3 งาน 20 ตารางวา (น.ส. กิมหี แซ่ด่าน ยกที่นาเป็นที่ธรณีสงฆ์อีก 5 ไร่) ภายในวัดแบ่งเป็นเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสถานแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2539 โดย ทรงสร้างเป็นกลุ่มวัดอรุณวาสีประกอบด้วยวัดพระเจ้าทันใจป็นเจิงคู่คำ, กู่ขาว, กูรี ซึ่งเท่าที่ทราบมา บูรณะครั้งหลังสุด เมื่อพ.ศ.2435 ศรีททาเจ้าหลวงนรนนท์ชัยชวลิต เจ้าผู้ครอง นครลำปาง พระอาโนชัยธรรมจินดามณี เจ้าคณะจังหวัดลำปาง พ่อหม่อมน้อยจัทร์โองแม่หมุก จันทรวิโรจน์

ร่วมกันบูรณะ และได้นำช่างพม่า ไทยใหญ่ มาบูรณะ ศิลปะจึงถูกปรับเปลี่ยนจากล้านนาเป็นศิลปะพม่า พร้อมกับบูรณะแทนบูชาทั้ง 2 ดังที่เห็นมีงานประเพณีสงกรานต์ เดือน 5 ขึ้น 8 ค่ำเป็นประจำ⁹

5.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

5.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง จากความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าทันใจ หมายถึงการสร้างพระเจ้าทันใจเป็นคติโบราณของล้านนาไทย ซึ่งมีความเชื่อว่า ถ้าวัดใดได้สร้างพระเจ้าทันใจไว้ประจำวัด ก็จะทำให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง บุคคลใดได้มาขอพรก็จะประสบความสำเร็จแบบทันใจ ประเพณีงานนมัสการสงกรานต์พระเจ้าทันใจ และพระบรมธาตุทันใจ ในวันเดือน 5 เหนือ (3 ใต้) ขึ้น 8 ค่ำ

5.3.2 ประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น

ในอดีตก่อนที่จะการตั้งหมู่บ้านในบริเวณนี้มีวัดตั้งอยู่แล้วเป็นเวลาหลายร้อยปี วัดดังกล่าวนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์หนึ่งซึ่งชาวบ้านนับถือมาก เพราะเชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์สามารถประทานพรให้สำเร็จได้รวดเร็วทันใจ จึงมีนามว่า “พระเจ้าทันใจ” และวัดนี้ก็ได้ชื่อว่า “วัดพระเจ้าทันใจ” ต่อมาเมื่อมีการตั้งหมู่บ้านว่า บ้านพระเจ้าทันใจ¹⁰

พระเจ้าทันใจนั้น เพราะมีการสร้างด้วยพิธีกรรมซึ่งจะต้องทำให้เสร็จในวันเดียว เรียกว่า ทันอกทันใจ วันเดียวก็ได้กราบไหว้แล้ว ดังนั้นส่วนมากพระเจ้าทันใจ จึงมักจะสร้างด้วยปูนหรือดิน เพราะมีความสะดวกในการสร้างมากกว่าการสร้างด้วย โลหะ และการสร้างก็มีพิธีกรรมมากมายซึ่งสลับซับซ้อนชาวล้านนานิยมสร้างวิหารให้พระเจ้าทันใจอยู่แยกต่างหาก เรียกว่า วิหารพระเจ้าทันใจสำหรับให้ ญาติโยม ได้กราบไหว้ขอพร เป็นการเฉพาะสำหรับรูปแบบการสร้างพระเจ้าทันใจ โดยมากมักจะมีขนาดย่อมไม่ใหญ่มาก มักจะเป็นปางสมาธิ หรือปางมารวิชัยที่ปรากฏว่าพิเศษก็มีพระเจ้าทันใจ วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน สร้างเป็นปางยืน ดังนั้นเรื่องปางจึงไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นปางอะไรสำหรับพระเจ้าทันใจวัดสันติธรรม นั้น สร้างเป็นปางประทานพร ทรงเครื่องจักรพรรดิ หล่อด้วยโลหะ ถือว่าเป็นความยากสำหรับช่างที่จะทำให้มีความผิดพลาดไม่ได้เลย

⁹ พระครูพุทธธรรมโสภิต, ตำนานวัดพระเจ้าทันใจ, (ลำปาง : วัดพระเจ้าทันใจ, 2556), หน้า 1-2.

¹⁰ โอบาร รัตนภักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 408-409.

5.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม

พระบรมธาตุทันใจ เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูนเดิมเป็นศิลปะล้านนา แต่ไม่ทราบว่าเป็นศิลปะสมัยไหน กว้าง (ไม่ทราบ) ยาว 11 เมตร ตามตำนานกล่าวว่าบรรจุพระบรมเกศาธาตุของพระพุทธองค์ เจ้าหลวงนรนนท์ชัยขวลิศ เจ้าผู้ครองนครลำปาง พ่อเลี้ยงหม่องจันโลง ร่วมกันบูรณะเมื่อ พ.ศ. 2435 โดยนำสลา (ช่าง) มาจากพม่าศิลปะในปัจจุบันจึงเป็นพม่า-มอญ

5.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อของการเรียนรู้ถือว่าเป็นแหล่งของการเรียนรู้ประเภทพิพิธภัณฑ์ โดยที่วัดพระเจ้าทันใจมีพิพิธภัณฑ์ 2 ที่ โดยพิพิธภัณฑ์แรกคือ

1. พิพิธภัณฑ์เวียงสะกอนที่ได้รวบรวมศิลปวัตถุโบราณวัตถุต่างๆ อาทิ เช่น พระพุทธรูป เครื่องปั้นดินเผา เหรียญตราต่างๆ ตลอดจน รถจักรยาน โบราณ ตะเกียงเจ้าพายุ และวัตถุโบราณอื่นๆ ให้ผู้สนใจเข้าชมและศึกษา

2. พิพิธภัณฑ์สินานนท์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2440 ร้อยปี เป็นอาคารไม้ ขนาดกว้าง 5.80 เมตร ยาว 7.10 เมตร ปัจจุบันจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวนา มีเครื่องมือทำนา ส่วนภายในมีตั้งแต่อุปกรณ์ทอผ้า ทำนา หุ่นยาสูบ ดีเหล็ก เครื่องคร่ำ จักรเย็บผ้า พิมพ์ดีด เครื่องดนตรี เครื่องจักสาน ไปจนถึงกระดูกช้าง อาจเพราะตัวช้างมีขนาดเล็กมาแต่เดิม ประกอบกับข้าวของภายในมีมาก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

6. พระธาตุศรีชุม

ภาพที่ 7 พระธาตุศรีชุม

6.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุศรีชุม ตั้งอยู่เลขที่ 198 บ้านศรีชุม ถนนศรีชุม-แม่ทะ ตำบลสวนดอก อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

6.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุศรีชุม สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2433 โดยคหบดีชาวพม่าชื่อว่า จองตะก่าอูโย พ่อเลี้ยงหม่องยีและแม่เลี้ยงป้อม ที่เข้ามารับจ้างและทำป่าไม้และอาศัยอยู่ในเมืองลำปาง ตามประวัติวัดศรีชุมนั้นกล่าวไว้ว่า ก่อนที่คหบดีพม่าจะสร้างวัดขึ้นนั้น ที่บริเวณนี้เคยเป็นวัดมาก่อนแต่เดิมเป็นวัดเล็กๆ มีเพียงศาลา บ่อน้ำ และต้นโพธิ์เท่านั้น ไม่มีกุฏิ ไม่มีพระ เนื่องจากมีต้นศรีมหาโพธิ์ล้อมรอบวัดอยู่หลายต้น จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านเรียกชื่อวัดว่า “วัดศรีชุม” ต้นศรีมหาโพธิ์นี้เรียกตามภาษาไทยล้านนาว่า “ศรี” คำว่า “ชุม” มีความหมายว่าชุมนุม ล้อมรอบ ต่อมาในปี พ.ศ. 2435 คหบดีชาวพม่าจึงได้ทูลขออนุญาตเจ้านครลำปางแล้วสร้างวัดศรีชุมนั้นขึ้นตั้งนั้นเมื่อมีความหมาย ดังกล่าวจึงเรียกชื่อวัดตามภาษาพม่าว่า “หญ่องไว้งจอง”

6.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

6.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องพระธาตุเจดีย์วัดศรีชุมได้มีการจัดประเพณีตักบาตรเที่ยงคืนนี้ คาดว่าทางภาคเหนือคงรับเอามาจากพม่าอีกต่อหนึ่ง พม่ามีความเชื่อว่าพระอุปลุตซึ่งเป็นภิกษุที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นองค์อุปัชฌาย์ เมื่อสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ได้เสด็จลงไปจำศีลภาวนาอยู่ ณ สะดือทะเล ในรอบ 1 ปีจะขึ้นมาโปรดชาวเมืองก่อนเวลารุ่งอรุณ ชาวพม่า

มักตื่นแต่ดึก เพื่อเตรียมอาหารไว้ใส่บาตรพระอุปัชฌาย์ โดยมีคติความเชื่อที่ว่าทั้งนี้ หากผู้ใดได้ทำบุญ ตักบาตรพระอุปัชฌาย์แล้วจะได้บุญใหญ่หลวง เกิดโชคลาภ และความเป็นสิริมงคลในชีวิต คติความเชื่อนี้จึงทำให้พุทธศาสนิกชนถือปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษจึงทำให้ประชาชนในบริเวณใกล้เคียงเกิดความศรัทธา ความเชื่อต่อประเพณีนี้¹¹

6.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ชุมชนศรีชุมมาจากชื่อของ “วัดศรีชุม” ซึ่งตั้งอยู่บริเวณนี้ โดยการเล่าว่าในอดีตก่อนที่จะตั้งวัดศรีชุมนั้น ที่ตรงนี้เคยเป็นวัดเก่ามาก่อน เดิมทีมีแต่เพียงกุฏิหรือศาลาหลังหนึ่ง บ่อน้ำ และต้นโพธิ์เท่านั้น (ในภาคเหนือเรียกต้นโพธิ์ว่า “ศรี” หรือ “สรี” ออกเสียงว่า “สะหลี” ซึ่งน่าจะมาจาก “ศรีมหาโพธิ์”) แต่ที่บริเวณนี้มีลักษณะเด่นหนึ่ง คือ มีต้นโพธิ์ขึ้นล้อมรอบวัดรวมกันเป็น พวกเป็นกลุ่มอยู่หลายต้น ซึ่งลักษณะแบบนี้ในถิ่นภาคเหนือเรียกว่า “ชุม” กัน หมายถึง รวมกันเป็นพวกเป็นกลุ่ม¹²

6.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุเจดีย์เป็นเจดีย์ทรงกลมก่ออิฐถือปูนแบบพม่า รอบคอระฆังมีลวดลาย ปูนปั้น ภายในประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากพม่า เมื่อปี พ.ศ. 2449

6.4 ลือของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก ในส่วนของสื่อการเรียนรู้ของวัดศรีชุมนั้น ถือว่าเป็นวัดพม่าที่มีสภาพสมบูรณ์พร้อม กล่าวคือมีทั้งพระวิหาร พระอุโบสถ พระธาตุเจดีย์ กุฏิและซุ้มประตูเป็นแบบอย่างพม่าทั้งสิ้น โดยแหล่งของการเรียนรู้ที่นั่นอยู่ที่ตัวศิลปกรรมที่มีลักษณะเด่นและสวยงามแตกต่างกัน ได้แก่ ลวดลายพรรณพฤกษา และนกที่สำคัญที่การประดับตกแต่งให้เป็นแบบพม่า และ เป็นสถาปัตยกรรมแบบพม่าในล้านนาไทยสมัยหลัง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 เป็นสถาปัตยกรรมครึ่งตึกครึ่งไม้แบบพม่า ถือได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทางด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่มีการผสมผสานพม่าและล้านนา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

¹¹ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดที่วราขณาจักร เล่ม 8, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2532), หน้า 270-271.

¹² โอฟาร รัตนกักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 472.

7. พระธาตุกู่คำ

ภาพที่ 8 พระธาตุกู่คำ

7.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุกู่คำ วัดกู่คำ ตั้งอยู่เลขที่ 66 หมู่ที่ 3 บ้านกู่คำ ถนนพระเจ้าทันใจ ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

7.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุกู่คำ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2019 โดยสมัชชาเจ้าหลวงบุญวาทย์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง ซึ่งเป็นผู้บูรณะวัดกู่คำ โบราณที่สร้างมาเป็นเวลานาน วัดกู่คำอยู่ในกลุ่มโบราณสถานสำคัญ วัดกู่ขาว กู่แดง ซึ่งมีประวัติความเป็นมาปรากฏกล่าวถึงตั้งแต่สมัยเมืองเขลางค์นครขึ้นอยู่กั้วแคว้นหริภุญไชย¹³

7.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

7.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเป็นสถานที่บรรจุอัฐิธาตุและมีการสรงน้ำพระธาตุในทุกๆ ปี

¹³พระครูบุญโชติอากาศโร, ประวัติวัดกู่คำ, (ลำปาง : วัดกู่คำ, 2556), หน้า 1-3.

7.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ชาวบ้านมีความเชื่อว่าศาลเจ้าแม่จามเทวี ตั้งอยู่ด้านหลังวัดกู่คำซึ่งเป็นศาลเก่าที่อยู่คู่วัด เป็นที่เคารพและสักการะแก่ชาวบ้านเพื่อพร้อมใจกันมาประกอบพิธีบวงสรวงและสืบชะตา โดยมีการนำเอาเครื่องเช่น ไห้ว ดั้งนี้ หัวหมู ไข่ อาหารคาวหวานและผลไม้ มาบูชาศาลเจ้าแม่จามเทวีเพื่อเป็นการเสริมดวงและสร้างบุญบารมีให้มากยิ่งขึ้น

7.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุมีลักษณะเป็นรูปทรงกลมประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 97 ตอนที่ 163 ลงวันที่ 21 ตุลาคม 2523

7.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการเสด็จมาของพระนางจามเทวีและสำหรับผู้สนใจในเรื่องเกี่ยวกับพระเครื่องสามารถมาปรึกษาและเปิดจองได้ที่วัดกู่คำ ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมืองลำปาง

The logo of Chiang Mai University is a circular emblem. In the center is a detailed illustration of an elephant standing and facing left. The elephant is surrounded by a decorative border. Below the elephant, the text "CHIANG MAI UNIVERSITY 1964" is written in a circular path. There are also floral motifs on either side of the elephant.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

8. พระธาตุม่อนกระทิง

ภาพที่ 9 พระธาตุม่อนกระทิง

8.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุม่อนกระทิงวัดม่อนกระทิง ตั้งอยู่เลขที่ 176 หมู่ที่ 6 ตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

8.2 ประวัติความเป็นมา ตำนานพระธาตุม่อนกระทิงครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสกับท้าวสักกเทวราชและพระเจ้ามัลลราชว่า คุณก่อนมหาบพิตร ถ้าเราตถาคตเสด็จเข้าสู่ปรินิพพานแล้ว ท่านทั้งหลายจงนำเอาอิฐธาตุแห่งองค์นี้ (นิ้วมือ) เบื้องซ้ายของเรามาบรรจุไว้ที่นี่ เพราะสถานที่นี้เราตถาคตเคยอยู่มาก่อนในบรรพชาตีกาลก่อน เมื่อเสวยชาติเป็นวัดมีชื่อว่าวักกระทิงคำ ได้เที่ยวไปกินหญ้าอ่อนตามริมหนองพร้อมด้วยบริวารเผือกได้ถูกพรานป่ายิง จึงได้พาบริวารหนีไปจากหนองนั้นด้วยความเจ็บปวดไปพบสระหนองแห่งหนึ่งและกินหญ้าได้ 2 - 3 ฟ่อน เกิดจุกแต่ยังกินหญ้าต่อไปไม่ได้ และได้รำพึงปลงสังขารในใจฝากทรัพย์สมบัติทั้งหมดไว้กับเทวดา เสร็จแล้วก็ได้สิ้นชีวิต ณ ที่นั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสต่อไปว่า ในอนาคตกาลเบื้องหน้าชนทั้งหลายจักพากันเรียกหนองที่โคตัวนั้นนำบริวารไปกินหญ้านั้นว่า “หนองกระทิง” แต่สระหนองที่วันนั้นล้มตายจักได้ชื่อ

ว่า “หนองไขว้เต่า” เพราะวันนั้นได้ปลงอายุสังขารที่นั่นและโลหิตไขมันของวันนั้นได้ไหลไปรวมที่สระหนอง¹⁴

8.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

8.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เป็นสถานที่บรรจุอัฐิธาตุแห่งองคฺลี (นิ้วมือ) เบื้องซ้าย

8.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น

ในอดีตบริเวณนี้เคยเป็นป่าเป็นดง เล่าต่อมามาว่าเดิมนั้นเมื่อฤดูเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำจากที่ต่างๆ จะไหลลงมารวมกันที่หนองน้ำในบริเวณดังกล่าวมีเนินเขาเตี้ยๆ ซึ่งในภายในภาคเหนือเรียกว่า “ม่อน” อยู่ใกล้ๆ ครั้งหนึ่งมีวัวกระทิงฝูงใหญ่นับร้อยตัว หนีน้ำท่วมมาอยู่บนม่อนคอยแห่งนี้ ครั้งเมื่อน้ำลดก็หนีไป ผู้คนจึงเรียกกันว่า “ม่อนกระทิง” และเรียกหนองน้ำนั้นว่า “หนองกระทิง” เมื่อมีการตั้งชุมชนจึงได้ชื่อว่า “บ้านดงม่อนกระทิง”¹⁵

8.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม

เป็นลักษณะรูปทรงกลมแบบล้านนาความพิเศษคือในส่วนของพระธาตุเจดีย์และตัวเชิงวิหารวัดม่อนกระทิงจะมีการเชื่อมต่อกันซึ่งเป็นที่น่าอัศจรรย์

8.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก วัดม่อนกระทิง เป็นสถานที่บรรจุอัฐิธาตุแห่งองคฺลี (นิ้วมือ) เบื้องซ้ายเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเนื้อหาเรื่องพระธาตุที่ได้ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

¹⁴กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 8, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2532), หน้า 34.

¹⁵ไอพาร รัตนกิติ, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 422-423.

9. พระธาตุม่อนพญาแช่

ภาพที่ 10 พระธาตุม่อนพญาแช่

9.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุม่อนพระยาแช่ วัดม่อนพระยาแช่ ตั้งอยู่เลขที่ 279 หมู่ 1 ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จากถนนพหลโยธินจนเข้าถึงวัดม่อนพระยาแช่ รวมระยะทาง 5 กิโลเมตร

9.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุม่อนพระยาแช่ ตั้งอยู่บนภูเขาสูงชื่อม่อนไก่เขี่ย หรือคอยยัสสะกิตติ หรือเขาลางค์บรรพต โดยตามตำนานพระธาตุม่อนพระยาแช่ หรือวัดม่อนพระยาแช่ ที่มาของชื่อ “ม่อนพระยาแช่” พระธาตุม่อนพระยาแช่ “วัดม่อนพระยาแช่” ประดิษฐานพระเกศาธาตุ 8 เส้น พระบรมธาตุส่วนเล็บ และพระบรมธาตุน้ำป่วนพระโอรสขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เดิมถูกทำลายในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และได้รับการบูรณะขึ้นใหม่ใน

ปีพ.ศ.2498 ประกาศขึ้นทะเบียนในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478
ทุกปีจะมีงานนมัสการพระธาตุในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 7 เหนือ (ตรงกับเดือน 9)¹⁶

9.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

9.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
ประเพณีมีการสงฆ์พระธาตุเป็นประจำทุกๆ ปีทุกปีวันแรม 8 ค่ำ เดือน 7 เหนือ (ตรงกับเดือน 9)

9.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น พระธาตุม่อนพระยาแช่
ตั้งอยู่บนภูเขาสูงชื่อม่อนไก่เขี่ย หรือคอยยัสสะกิตติ หรือเขลางค์บรรพต ตำบลพิชัย อำเภอเมือง
ลำปาง จังหวัดลำปาง สร้างเมื่อ พ.ศ.2353 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาวันที่ 24 มกราคม
พ.ศ. 2501 สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 350 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ซึ่งเป็นที่ตั้ง
ของพระธาตุม่อนพระยาแช่ ด้วย

9.3.3 ลักษณะทางศิลปและสถาปัตยกรรม พระธาตุม่อนพระยาแช่ และพระอุโบสถ
ตั้งอยู่บนภูเขาสูง เดินขึ้นบันได 585 ขั้น รถยนต์ขึ้นไม่ได้

9.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ใน
วัดม่อนพระยาแช่ มีดังนี้

1. พระธาตุม่อนพระยาแช่ และพระอุโบสถ ตั้งอยู่บนภูเขาสูง เดินขึ้นบันได 585 ขั้น
รถยนต์ขึ้นไม่ได้

2. บ่อน้ำสองพี่น้อง มี 2 บ่อ ถือว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ อยู่ชายเขา ด้านล่างพระธาตุ
น้ำในบ่อจะไม่แห้งทั้งปี

3. บรรณศาลาสุพรรณฤทัย (พระฤทัยองค์ที่ 5 ที่ดูแลพระธาตุม่อนพระยาแช่)

4. ศาลาเกษม - โชติ เป็นที่ประดิษฐานรูปปั้นหลวงพ่อกษม เขมโก และพระครูประโชติ
คณารักษ์

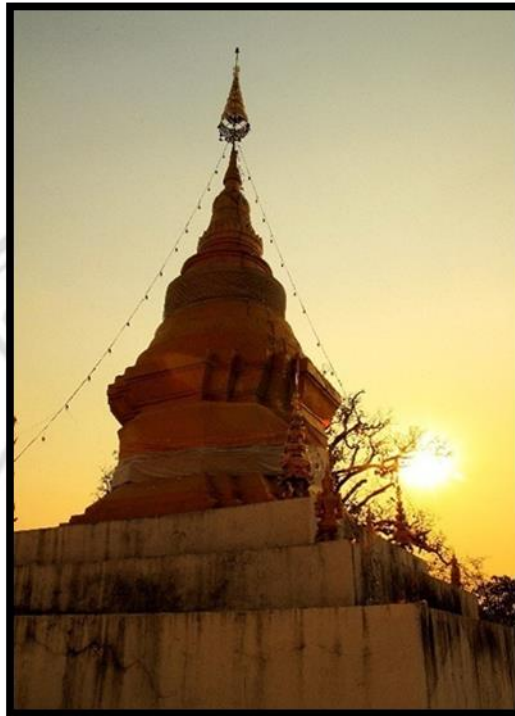
5. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและในวนอุทยานม่อนพระยาแช่

¹⁶กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. ประวัติวัดที่วราชอาณาจักร เล่ม 8. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา. 2532),
หน้า 216.

มีโครงการต่างๆ ที่เป็นสื่อของการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น โครงการ "ลีลาวดีบาน นมัสการพระธาตุ" กำลังปลูกลีลาวดี ให้ทั่วทั้งวัด เพื่อให้มีกลิ่นหอม ทั่วบริเวณวัด โครงการ "เฮฮาก่อนพระยาแซ่" เป็นโครงการที่วัดม่อนพระยาแซ่ เข้าร่วมกับ We love The King we love Thailand มีกิจกรรมตามฤดูกาล เช่น ปลูกลีลาวดี ปลูกลูกหมาก แผลง สร้างฝาย ป้องกันและควบคุมไฟป่า เป็นโครงการสร้างฝาย ชะลอน้ำ ด้วยหินและดิน โครงการการปลูกลูกหมากเพื่อป้องกันดินพังทลายและรักษาหน้าดิน บริเวณ 2 ข้างของทางขึ้นพระธาตุ และรอบพระธาตุ โครงการการปลูกลูกหมากบนสันฝาย เพื่อให้เพิ่มความแข็งแรงให้กับตัวฝาย ในบริเวณฝายที่เป็นดิน โครงการการปลูกลีลาวดีทั้งไม้ยืนต้นและไม้กินได้ ในบริเวณพื้นที่ของวัด 350 ไร่ โดยในปี 2553 กำลังปลูกลีลาวดี มะค่าโมง และชะจาว (กล้าไม้สูงเกือบ 2 เมตร) กว่า 1,500 ต้น โครงการการป้องกันไฟป่า ในพื้นที่วัดทั้งหมด และบางส่วนในวนอุทยานม่อนพระยาแซ่ โครงการการปฏิบัติธรรมวัดม่อนพระยาแซ่ ร่วมกับโครงการ ปฏิบัติธรรมของ We love The King we love Thailand โครงการ "ห้องสมุดประวัติศาสตร์ ม่อนพระยาแซ่"

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

10. พระธาตุคอยม่วงคำ

ภาพที่ 11 พระธาตุคอยม่วงคำ

10.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุคอยม่วงคำ วัดคอยม่วงคำ ตั้งอยู่ที่ หมู่ 1 ตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากอำเภอเมือง ประมาณ 17 กิโลเมตร

10.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุม่วงคำ จากตำนานได้กล่าวถึงครั้งตั้งแต่สมัยพุทธกาล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแห่งเรา และเหล่าพระอรหันต์สาวกจำนวน 1,500 องค์ ได้เสด็จโดยทางอากาศ มาประทับที่คอยแห่งนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงพระธรรม อริยสัจสี่ แก่พระอานนท์และพระสาวก เทพบุตรเทพธิดา พระอินทร์ พระพรหม ยมราช พญาครุฑ พญานาค และพุทธบริษัทที่มาเข้าเฝ้า จากนั้นพระสาวกรูปหนึ่งได้ตรัสถามถึงความเป็นมาในอดีตของคอยแห่งนี้ พระองค์ทรงตรัสว่า ในอดีตที่แห่งนี้ได้มีพระพุทธเจ้าในภัทรกัปแห่งเรา มาอยู่สร้างพระสัมมาสัมพุทธโพธิญาณทุกพระองค์ จากนั้นพระพุทธองค์ทรงลูบพระเศียรทรงนำเส้นพระเกศาจำนวน 8 เส้น ให้บรรจุไว้ในหลุมลึกประมาณ 50 วา โดยพระอินทร์ได้สั่งให้พระวิษณุกรรมเทพบุตรไปนำเอากิ่งมะม่วง (กัมปะละ) ปักที่หลุมนั้น เพื่อเป็นสัญลักษณ์เครื่องหมายไว้ แล้วทรงตรัส

พยากรณ์ต่อไปว่า จากนี้ไปในภายภาคหน้าที่นี่จะมีชื่อว่า ดอยม่วงคำ และเมื่อตลาคตปรินิพพาน
ไปแล้ว เหล่าพระสาวก จะอัญเชิญ พระมหาจันุกัง (กระดุกกลางด้านซ้าย) มาบรรจุไว้ที่นี่¹⁷

10.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

10.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

พระธาตุดอยม่วงคำ นี้จะจัดงานสงกรานต์พระธาตุทุกปี ซึ่งงานประเพณีสงกรานต์
พระธาตุประจำปีจะตรงกับ วันแรม 8 ค่ำ เดือน 9 เหนือ ซึ่งมีงานสมโภชอย่างใหญ่โตและวัด
พระธาตุดอยม่วงคำนี้ในวันศุกร์ที่ 20 มิถุนายน 2557 ได้มีการร่วมสงกรานต์พระธาตุดอยม่วงคำ
สวดเบิก เดินตามรอยเท้า สักการะตำนาน หมาขนคำ และชมมหรสพสมโภช ซอพื้นเมือง รำวง
ย้อนยุค การแข่งขันมวยคาดเชือก เพื่อสืบสานและส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น
ให้คงอยู่สืบไป

10.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น

โดยตามตำนานของพระธาตุม่วงคำมีการค้นพบฐานเจดีย์เก่าซึ่งสอดคล้องใน
ตำนานหมาขนคำของคนโบราณ ก็เป็นแหล่งกำเนิดตำนานที่ลือลั่นแห่งหนึ่งของเมืองลำปาง
เรียกกันว่าตำนานหมาขนคำ หรือหมาขนสีทองคำ ซึ่งตำนานหมาขนคำมีความเป็นมาดังนี้

10.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม เป็นศิลปะแบบล้านนา

10.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก

เป็นสื่อของการเรียนรู้โบราณสถาน ศาสนสถาน และประวัติศาสตร์ จากแหล่งกำเนิด
ตำนานที่ลือลั่นแห่งหนึ่งของเมืองลำปาง เรียกกันว่าตำนานหมาขนคำ หรือหมาขนสีทองคำ
ซึ่งตำนานหมาขนคำ ที่เป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และเป็นสถานที่ที่เป็นที่สักการะของ
ประชาชนในท้องถิ่นและประชาชนที่จะมาสักการะ เป็นสถานที่ที่ต้องเดินขึ้นไปชั้นสูงสุดจะมองเห็น
ทิวทัศน์ที่สวยงาม ก่อนจะถึงบันไดชั้นสูงสุดจะมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่นอนอยู่ที่ศาลา ซึ่งเป็นที่
สักการะของผู้ที่มาเที่ยววัดดอยม่วงคำ

¹⁷ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 8, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2532),
หน้า 202.

11. พระธาตุม่อนธาตุ

11.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุม่อนธาตุ วัดม่อนธาตุ ตั้งอยู่เลขที่ 324 หมู่ 2 บ้านกล้วยแพะ ตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง โดยเส้นทางถนนลำปาง - แม่ทะ (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1037) และขับรถไปตามถนนทางหลวงชนบทลำปาง 4042

11.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุวัดม่อนธาตุ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2443 ได้ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระบรมธาตุศักดิ์สิทธิ์เป็นศาสนสถานในชุมชน และเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นที่จัดกิจกรรมด้านศิลปะ ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชน¹⁸

11.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

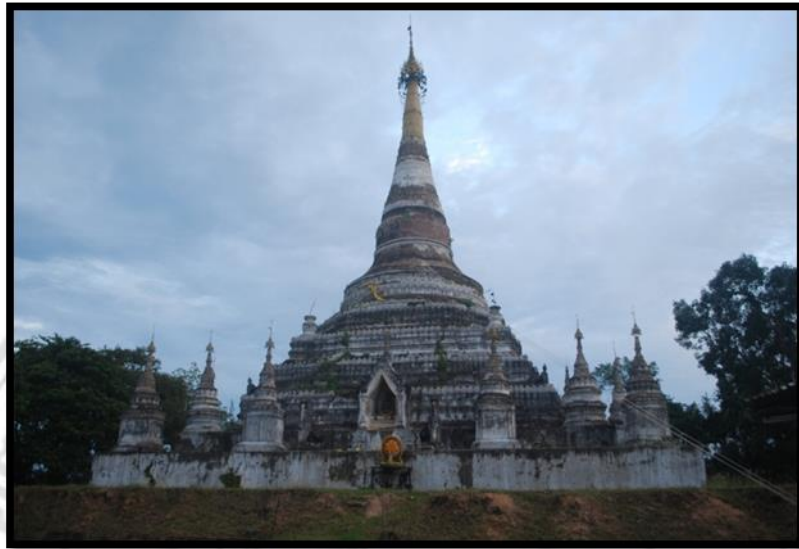
11.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระบรมธาตุศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนในท้องถิ่นต่างมาสักการะบูชา

11.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น หมู่บ้านนี้ บ้านกล้วยแพะเป็นชุมชนที่อพยพมาจากสิบสองปันนาซึ่งเดินทางมาโดยทางเท้าเป็นเวลาหลายเดือน ถิ่นฐานแรกที่ชาวบ้านตั้งถิ่นฐานอยู่คือบ้านแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน โดยได้อยู่ที่แจ้ซ้อนเพราะอาหารอุดมสมบูรณ์และของป่ามากมาย อยู่มาวันหนึ่งอาหารเริ่มจะหมดก็เลยพากันอพยพไปหาที่อยู่ใหม่ ก็เดินทางมาเรื่อยๆ จนถึงบ้านห้วยหาญ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมืองชาวบ้านได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นั่นไม่นานก็ต้องย้ายถิ่นฐานกัน เพราะเกิดสงครามเมืองจึงตัดสินใจอพยพออกจากถิ่นฐานนั้น จึงตัดสินใจอพยพมาจึงตั้งถิ่นฐานที่มีขนาดใหญ่บริเวณเหล่านั้นเต็มไปด้วยของป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี่

11.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุม่อนธาตุ ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระบรมธาตุศักดิ์สิทธิ์

¹⁸ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 8, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2532), หน้า 215-216.

12. พระธาตุม่อนจำศีล

ภาพที่ 12 พระธาตุม่อนจำศีล

12.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม

พระธาตุม่อนจำศีล วัดม่อนจำศีล ตั้งอยู่ที่ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยเส้นทาง ให้ขับรถเข้าถนนสายข้ามคลองชลประทานตำบลพระบาทช่วงถนนสายลำปาง-แพร่ หรือถนนวชิราวุธดำเนินไปศาลากลางจังหวัดหลังใหม่ หรือเข้าทางถนนซูเปอร์ไฮเวย์ลำปาง-งาว ตรงสี่แยกสนามบินลำปางแล้วขับรถมาตามถนนพระบาทมาจนถึงคันคลองชลประทานแล้ว เลี้ยวซ้ายมาตามคันคลองชลประทานประมาณ 200 เมตร ก็จะพบกับวิทยาลัยสารพัดช่างลำปางและ วัดที่อยู่ติดด้านหลังวิทยาลัยสารพัดช่างลำปาง

12.2 ประวัติความเป็นมา

พระธาตุม่อนจำศีล เป็นวัดที่สร้างอยู่บนเนินดินที่สูง ตามคติจักรวาล อันเป็น สัญลักษณ์แทนเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ตามคติการสร้างวัดของชาวมอญ แต่โบราณ ที่เข้ามาอิทธิพลต่อลำปาง ราวพุทธศตวรรษที่ 14 ในนามการเสด็จมาสร้างเมืองเขลางค์นคร (ลำปาง) ของพระนางจามเทวี เนินดินที่ใช้ในการสร้างวัดนั้น ชาวมอญเรียกว่า “โหมกตอก” ซึ่งเป็นคำเดียวกับชื่อของ “พระธาตุมูเตา” แห่งเมืองหงสาวดีของมอญในอดีต ซึ่งในปัจจุบันนี้คือ ประเทศพม่า ตามตำนานกล่าวไว้ว่า ในสมัยพุทธกาล ได้มียักษ์ตนหนึ่งสถิตอยู่ ณ ม่อนปู่ยักษ์ได้ เทียวจับผู้คนในเมืองละกอนกินเป็นอาหาร จึงทำให้ชาวบ้านชาวเมืองเดือดร้อนเป็นอย่างมาก เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทราบด้วยพระญาณ จึงได้เสด็จมาโปรด จึงทรมานยักษ์โดยการแสดง อิทธิฤทธิ์ให้ยักษ์เห็น จนยักษ์ก็ยอมรับศีล 5 (รักษาศีล, จำศีล) สถานที่แห่งนี้จึงได้ชื่อว่าม่อนจำศีล

หรือม่อนปั้นสิด จากนั้นเป็นต้นมา ยักษ์ก็เลิกฆ่าผู้คน ชาวเมืองละคอนจึงอยู่เป็นสุขตลอดมา และ พระพุทธองค์ได้ยกมือขึ้นลูบเศียร ได้พระเกศา 1 เส้น มอบให้ เทวดารับไว้ และเนรมิตผอบทอง บรรจุพระเกศา และเนรมิตบ่อลึกลงไปในดิน 80 ศอก เพื่อบรรจุ ผอบเกศา ไว้ ณ ที่แห่งนี้ พระพุทธ องค์ตรัสว่า สถานที่แห่งนี้ ต่อไปในภายภาคหน้าจะเป็นพุทธสถานที่เจริญรุ่งเรืองเพื่อให้ผู้คนได้มา กราบไหว้ ประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมของตถาคตวัดม่อนจำศีลแห่งนี้เป็นวัดเก่าแก่ โดยคาดว่าเมื่อ ครั้งที่พระนางจามเทวีเสด็จมาสร้างเมืองเขลางค์นคร ได้ใช้วัดแห่งนี้เป็นที่จำศีลบำเพ็ญภาวนา ถือว่า วัดม่อนจำศีลเป็นวัดป่าที่อยู่ใกล้วัด ฉะนั้นสาธุชนผู้สนใจจึงพากันมารักษาศีล ปฏิบัติธรรม กรรมฐานบางช่วงเวลาที่ถูกทิ้งไว้ให้กร้าง

12.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

12.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง คติการสร้างวัดอยู่บริเวณเนินดินสูง ที่คนล้านนาเรียกว่า “ม่อน” นั้น ก็เป็นไปเพื่อไม่ให้บริเวณของวัด อันถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ให้มา อยู่ปะปนกับที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน วัดม่อนจำศีล ที่ตั้งอยู่ริมคลองชลประทาน บนถนนสาย ลำปาง-แพร่ ก็คงสร้างตามคติ และเหตุผลดังที่ได้กล่าวมา ประกอบกับตำนานของวัดได้กล่าวว่า วัดแห่งนี้เมื่อครั้งที่พระนางจามเทวีเสด็จมาสร้างเมืองเขลางค์นคร ได้ใช้วัดแห่งนี้เป็นที่จำศีลบำเพ็ญ ภาวนา วัดแห่งนี้จึงได้ชื่อว่า “วัดม่อนจำศีล”¹⁹

12.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ครั้นต่อมาเมื่อเมือง ลำปางได้เป็นศูนย์กลางในการทำอุตสาหกรรมป่าไม้ของประเทศสยาม นับแต่ปี พ.ศ. 2428 ได้มี ชาวพม่าย้ายมาอยู่ที่เมืองลำปาง เพื่อทำอุตสาหกรรมป่าไม้กันเป็นจำนวนมาก ด้วยชาวพม่าเป็นผู้มี ประสบการณ์ในการทำอุตสาหกรรมป่าไม้อยู่เป็นทุนเดิม ประกอบกับคนพื้นถิ่นในเมืองลำปางยัง ติดอยู่ในระบบมูลนาย ชาวพม่าจึงเป็นผู้เข้ามามีบทบาทในการทำไม้ในยุคนั้น และได้กลายเป็น คหบดี ดันตระกูลสำคัญหลายตระกูลของเมืองลำปางในเวลาต่อมาจากการเป็นผู้มีรายได้จำนวน มหาศาลของชาวพม่าดังกล่าว ประกอบกับชาวพม่ามีความเชื่อว่า ในต้นไม้ทุกต้นมีเทวดาอาศัยอยู่ เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษต่อรุกขเทวดา ชาวพม่าจึงได้สร้างวัดขึ้นที่เมืองลำปางเป็นจำนวนหลาย วัดด้วยกัน “วัดม่อนจำศีล” ก็เป็นอีกวัดหนึ่งที่ชาวพม่าได้สร้างขึ้นตามรูปแบบสถาปัตยกรรมของตน ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว “ศิลปะพม่าแบบมณฑลพะเยา” กำลังเป็นที่นิยม โดยที่วัดนี้ได้มีการสร้างพระ เจดีย์ตามศิลปะดังกล่าวถึง 3 องค์ด้วยกัน

¹⁹ พระครูโพธิ์อาจ อดุลทนฺโต, บทสวดมนต์ ฉบับวัดม่อนจำศีล นครลำปาง, (ลำปาง : วัดม่อนจำศีล, 2556), หน้า 1-4.

12.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม

1. พระธาตุเจดีย์สี่ทองซึ่งบรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า และซุ้มพระเจ้าทันใจ มีกำแพงล้อมบริเวณเจดีย์ ซุ้มประตูซึ่งทรุดโทรมและปรักหักพังตามกาลเวลา ต่อมาได้มีพระมหาปา เมืองแปง ซึ่งเป็นพระกรรมฐาน ได้รุดงค์มาพบเจดีย์ ซึ่งเห็นว่าเป็นวัดที่เก่าแก่ และเป็นที่น่าสนใจเหมาะที่จะปฏิบัติธรรม จึงได้พำนักประจำอยู่สถานที่แห่งนี้ต่อมาผู้คนได้ทราบก็พากันขึ้นไปฟังธรรม เจริญกรรมฐานรักษาศีล ถวายทาน และได้เกิดศรัทธาเลื่อมใส ได้ช่วยกันสร้างวิหารหน้าซุ้มพระเจ้าทันใจ เพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและได้ร่วมกันบูรณะซ่อมแซมองค์เจดีย์และบริเวณโดยรอบให้เหมาะกับการบำเพ็ญกุศลต่อมา ในปี พ.ศ. 2410 ได้มีคหบดีชาวพม่าซึ่งเข้ามาทำไม้ในสมัยนั้น ได้เกิดศรัทธาเลื่อมใส จึงขอบูรณะโดยช่างจากจากมณฑลยะลา ประเทศพม่า มาทำการบูรณะและเปลี่ยนรูปทรงของเจดีย์ กำแพง ซุ้มประตูเป็นศิลปะแบบพม่า ในปี พ.ศ. 2460 ได้ทำการบูรณะเจดีย์องค์ใหญ่อีกครั้งหนึ่ง ตั้งแต่ทรงระฆังขึ้นไปลงรักปิดทอง สวยงาม และได้มีการประกอบพิธียกฉัตรขึ้นสู่ยอดเจดีย์ หลังจากในปี พ.ศ. 2528 ได้เกิดพายุและฟ้าผ่ายอดเจดีย์สี่ทอง หักพังลงมา ต่อมาได้ทำการบูรณะในปี พ.ศ. 2532 ซึ่งได้กระเทาะปูนเดิมออกแล้วก่อฉาบใหม่ ตรงรูปทรงระฆังคว่ำได้ติดกระฉอกโค้งสี่ทอง ตรงยอดลงรักปิดทองเปลี่ยนยอดฉัตรใหม่ พร้อมติดสายล่อฟ้า เพื่อกันฟ้าผ่าและได้ประกอบพิธียกฉัตรขึ้นในปี พ.ศ. 2533

2. พระธาตุเจดีย์อรหันต์ 8 ทิศสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2460 ได้มีคณะศรัทธา สร้างเจดีย์พระอรหันต์ 8 ทิศเป็นเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม มีซุ้มพระอรหันต์ประจำทิศทั้งแปด มีลวดลายประดับสวยงาม มีสัตว์ประจำยาม

3. พระธาตุเจดีย์ฤาษีสว่างเมื่อปี พ.ศ. 2470- 2474 โดยมีฤาษีอยู่ส่วนหล้าเป็นหมอรักษาโรคต่างๆ ด้วยเวทย์มนต์ เมื่อท่านเดินทางมา ณ แห่งนี้ ทำให้เกิดนิมิตว่าสถานที่แห่งนี้ เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ท่านได้อธิษฐานจิตที่จะสร้างเจดีย์ ณ ที่แห่งนี้ท่านฤาษี จึงได้ลงมือก่อสร้าง และเริ่มรักษาผู้คน ที่เป็นโรคต่างๆ โดยได้ท่านหัวเผือกหัวมันคิบๆ ที่ท่านเสกให้พร้อมกับสมาทานศีลเป็นเวลา 9 วัน 15 วัน 39 วัน 43 วัน ตามแต่อาการของโรคที่จะรักษา โรคต่างๆ ก็หายอย่างน่าอัศจรรย์ และผู้ที่รักษาหายแล้วก็ช่วยกันด้วยกำลังทรัพย์บ้าง ด้วยกำลังกายบ้าง จากศรัทธาร่วมกันสร้างเจดีย์ โยท่าน ฤาษีได้ลงมือก่อสร้างด้วยตนเอง จนสำเร็จ จึงเป็นที่รู้จักกันในนาม “เจดีย์ฤาษี”

12.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกวัดนี้เป็นสื่อของการเรียนรู้สำหรับผู้ที่จะศึกษาหรือผู้ที่สนใจเกี่ยวกับเจดีย์ที่มีรูปแบบศิลปะพม่า ที่มีขนาดใหญ่ 3 องค์ด้วยกัน ดังเช่น “เจดีย์ทอง” มีกำแพงล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ยอดเจดีย์ทาสีทอง “เจดีย์อรหันต์ 8 ทิศ” มีรูปปั้นองค์พระอรหันต์ประจำ 8 ทิศ ลักษณะงดงามศิลปะพม่าด้านในสุดเป็น “เจดีย์ฤาษี” รูปทรงคล้าย เจดีย์ทององค์แรก

ภาพที่ 13 พระธาตุสี่ทอง

ภาพที่ 14 พระธาตุอรหันต์ 8 ทิศ

ภาพที่ 15 พระธาตุถ้ำยี่

13. พระธาตุคว่ำหม้อ

ภาพที่ 16 พระธาตุคว่ำหม้อ

13.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุคว่ำหม้อ วัดพระธาตุคว่ำหม้อ ตั้งอยู่บ้านห้วยน้ำเค็ม หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เส้นทางอยู่กิโลเมตรที่ 723 ถนนพหลโยธิน ลำปาง - พะเยา (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1)

13.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุคว่ำหม้อ วัดพระธาตุคว่ำหม้อ สร้างขึ้นจากเศษวัสดุที่เหลือจากการสร้างพระบรมธาตุเสด็จเสียหายโดยเอาวัสดุบรรจุใส่หม้อบรรจุบนหลังช้างแล้วปล่อยให้ช้างเดินไปเอง จนมาถึงบริเวณวัดในปัจจุบัน หม้อบนหลังช้างก็ตกคว่ำลงไป จึงตกลงทำการสร้างพระธาตุบริเวณนี้ และขนานนามว่า “พระธาตุคว่ำหม้อ” แต่ตามตำนานพ่อเลี้ยงบุญเรือง ซึ่งเป็นชาวเหนือเป็นผู้มีบุญมากจนได้เป็นถึงเจ้าเมืองละโว้ ต่อมาภายหลังได้กลับมาสร้างพระธาตุ และได้ขนานนามวัดแห่งนี้ว่า “วัดพระธาตุคว่ำหม้อ” ดังนี้

13.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

13.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ประเพณีสงฆ์พระธาตุในทุกๆ ปี

13.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ในบริเวณหมู่บ้านนี้มีลำห้วยสายหนึ่งไหลผ่าน เล่ากันว่าในอดีตมีนายพรานคนหนึ่งเข้ามาหาของป่า แต่เมื่อรู้สึกเหนื่อยจึงแวะพัก ณ ที่แห่งนี้ นายพรานจึงหวนน้ำโดยใช้มือวิกน้ำในลำห้วยขึ้นดื่มกิน หวังว่าจะดับกระหาย แต่กลับพบว่าน้ำในห้วยนี้มีรสเค็ม กินไม่ได้ จึงเรียกขานห้วยนี้ว่า “ห้วยน้ำเค็ม” มาตั้งแต่นั้นต่อมาเมื่อมีการตั้งหมู่บ้านขึ้นจึงได้ชื่อว่า “บ้านห้วยเค็ม”²⁰

13.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุคว่าหม้อ วัดพระธาตุคว่าหม้อ สร้างขึ้นจากเศษวัสดุที่เหลือจากการสร้างพระบรมธาตุเสด็จเสี่ยงทายโดยเอาวัสดุบรรจุใส่หม้อบรรจุทุกบนหลังช้างแล้วปล่อยให้ช้างเดินไปเอง จนมาถึงบริเวณวัดในปัจจุบัน หม้อบนหลังช้างก็ตกลงว่าลงไป จึงตกลงทำการสร้างพระธาตุบริเวณนี้ และขนานนามว่า “พระธาตุคว่าหม้อ”

13.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้สนใจและมีจุดเด่นและที่สำคัญต่อการศึกษาค้นคว้า คือ พระหยก พระทองสัมฤทธิ์ พระหยกอินเดียม พระพุทธรูปไม้สักทองมีจำนวน 16องค์และรวมถึงพระธาตุที่ได้ประดิษฐานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่มีให้ผู้สนใจเข้าไปศึกษาและเรียนรู้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

²⁰ โอบาร รัตนภักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 419.

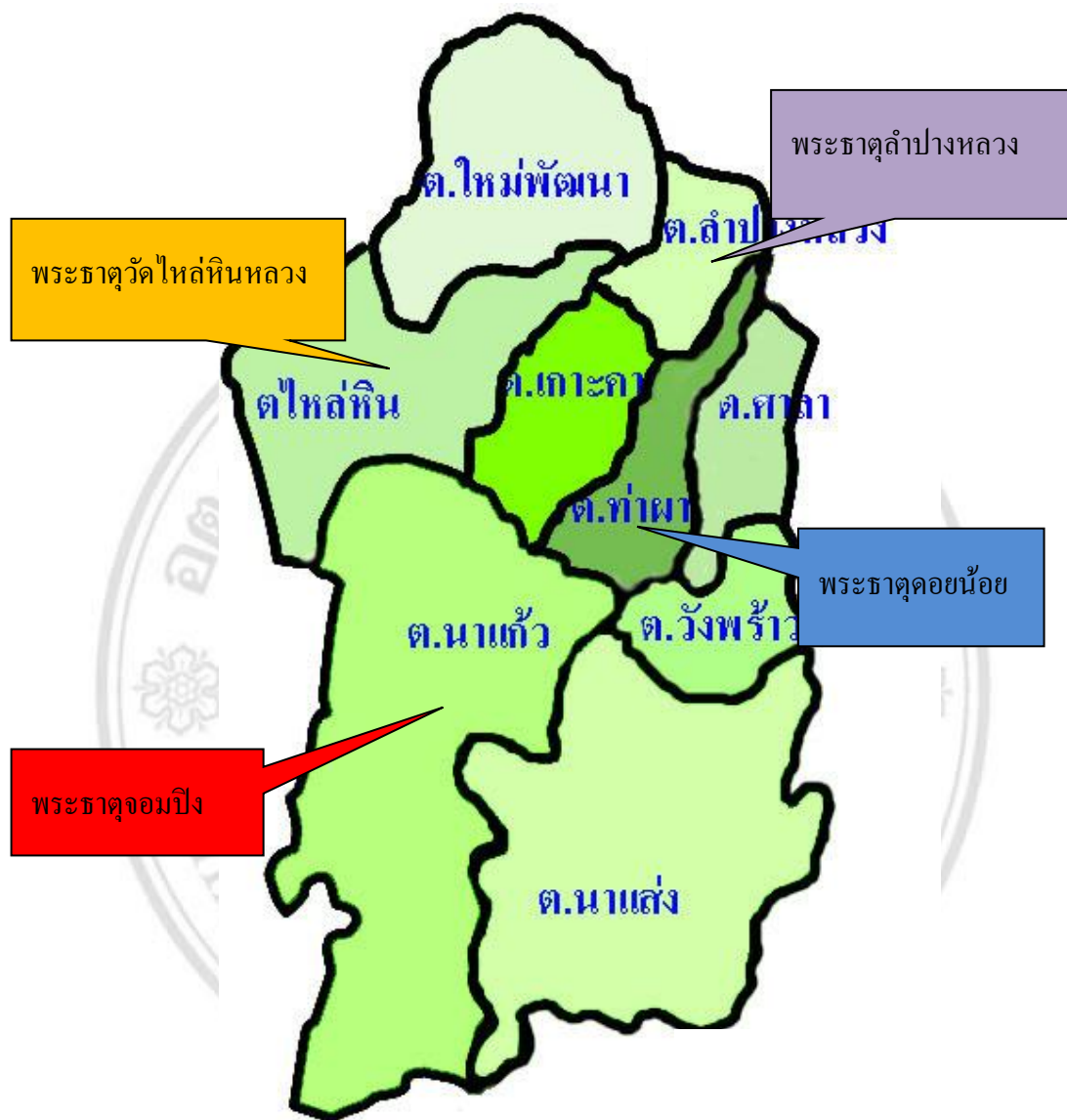
4.1.2 อำเภอเกาะคา

ประวัติความเป็นมาอำเภอเกาะคาตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2457 แต่เดิมชื่อว่า “อำเภอสบยาว” เนื่องจากว่า อำเภอเดิมตั้งอยู่บริเวณที่ลำน้ำแม่ยาวไหลมาบรรจบกับแม่น้ำวัง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเกาะคาปัจจุบันไปทางทิศเหนือ 1 กิโลเมตร คำว่า “บรรจบ” ชาวบ้านพื้นเมืองเรียกว่า “สบ” จึงขนานนามว่า “อำเภอสบยาว” ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2459 ทางราชการได้เปลี่ยนชื่ออำเภอ “สบยาว” เป็น “อำเภอเกาะคา” เพราะที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ในตำบลเกาะคา คำว่า “เกาะคา” มีประวัติความเป็นมาคือ บริเวณที่ตั้งตำบลแต่เดิมเป็นทางน้ำของลำน้ำแม่ยาว ซึ่งไหลมาจากภูเขาขุนตาล (เขาผีปันน้ำ) เขตติดต่อกับจังหวัดลำพูน ผ่านตำบลใหม่พัฒนาและตำบลใหม่หินมาบรรจบกับแม่น้ำวังที่ตำบลเกาะคา ครั้นนานเข้าน้ำได้พัดเอาตะกอนดิน หิน และทราย มากองรวมกันจนกลายเป็นสันดอนทรายขึ้น (สันดอนทราย ชาวบ้านพื้นเมืองเรียกว่า เกาะ) ภายหลังลำน้ำแม่ยาวได้เปลี่ยนทางเดินของร่อนน้ำ ทำให้เกิดสันดอนทรายเป็นบริเวณกว้าง แล้วกลายสภาพเป็นพื้นดินปนทรายซึ่งมีหญ้าคาขึ้นงอกงามเต็มที่ ต่อมาได้มีชาวบ้าน ไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในบริเวณดังกล่าว ชาวบ้านจึง เรียกว่า “เกาะคา”²¹

พระธาตุในเขตอำเภอเกาะคา ในเขตพื้นที่อำเภอเกาะคาปรากฏมีพระธาตุสำคัญ 4 แห่ง ผู้ศึกษาได้สำรวจและเก็บข้อมูลรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดของพระธาตุในเขตอำเภอเกาะคา ดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

²¹ นางเล็ง วัชไชยา, 2551. จังหวัดนครสวรรค์, (ออนไลน์) แหล่งที่มา : www.amphoe.com. 20 กรกฎาคม 2557.

ลิขสิทธิ์ 17 แผนที่อำเภอเกาะกาและตำแหน่งที่ตั้งของพระธาตุ
 ที่มา http://www.lampang.go.th/map_lampang/mpa/kk.jpg
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

1. พระธาตุลำปางหลวง

ภาพที่ 18 พระธาตุลำปางหลวง

1.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง ตั้งอยู่เลขที่ 541 บ้านลำปางหลวง หมู่ที่ 2 ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

1.2 ประวัติความเป็นมา องค์พระธาตุมีลักษณะทางสถาปัตยกรรม ในปัจจุบันซึ่งก่อสร้างในสมัยเจ้าหาญแต่ท้ออง ได้ฐานของเจดีย์จะมีพระเจดีย์สุวรรณสีหราช หรือเจดีย์ทองคำหุ้มสิงห์ทองคำประดิษฐานผอบทองคำ ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้าเอาไว้ โดยตามตำนานพื้นเมืองในอดีตครั้งพุทธกาลที่ลัวะอ้ายกอนกับพระเจ้าปเสนทิโกศล และพระอรหันต์เจ้าได้สร้างเป็นสถูปบรรจุเส้นเกศาธาตุของพระพุทธองค์เอาไว้ ต่อมาเมื่อพระอรหันต์อีก 2 องค์คือ พระกุมารกัสปะเถระ กับพระเมฆิยะเถระได้นำเอาพระบรมธาตุพระนลาฏเบื้องขวา (กระดูกหน้าผาก) และพระบรมธาตุ พระศอเบื้องหน้า-หลัง (ลำคอ) มาบรรจุไว้อีกในพระสถูปสูง 7 สอกเต็ม จนกระทั่งพญาจันทเทวราช ได้มาสร้างเป็นสุวรรณสีหราชเจดีย์ขึ้น และในปีพุทธศักราช 1992 เจ้าหาญแต่ท้อองจึงได้มาก่อเป็นเจดีย์โดยก่ออิฐถือปูนขึ้น ต่อมาในสมัยหลังจึงมีการหุ้มทององค์พระเจดีย์ด้วยแผ่นทองเหลือง ทองแดง ตลอด ทั้งองค์ ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบันเจดีย์พระธาตุลำปางหลวงในปัจจุบันนี้ ได้ผ่านการบูรณปฏิสังขรณ์มาแทบทุกสมัยของเจ้าเมืองผู้มาครองนครลำปาง โดยในระยะปฏิสังขรณ์มาแทบทุกสมัยของเจ้าเมืองผู้มาครองนครลำปาง โดยในระยะแรกเจ้าเมืองหาญศรีทตถะมหาสุรมนตรี ได้มาก่อดินพระธาตุ คือขยายลานพระธาตุออกไปอีก

ในสมัยต่อ ได้มีการสร้างลำเวียงเหล็กไว้ล้อมพระธาตุลำปางหลวงและเสาซุ้มขนาดเล็กล้อมเจดีย์อีกชั้น มุมพระธาตุ 4 มุม สร้างเป็นฉัตรทองตั้งเอาไว้อย่างงดงาม ลักษณะเจดีย์เป็นฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม ส่วนตรงกลางเป็นลักษณะเจดีย์ทรงกลม แบ่งเป็น 3 ปล้อง ถัดขึ้นไปเป็นกลีบบัวรองรับเจดีย์ทรงระฆังระดับลายรูปดอกไม้ ส่วนบนเป็นปล้องโถงต่อด้วยยอดฉัตรทองคำงดงามซึ่งเป็นแบบของศิลปะล้านนาในยุคทอง²²

1.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

1.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

พระธาตุลำปางหลวงเป็นปูชนียสถานที่มีประวัติอันยาวนาน และเป็นพุทธสถานคู่บ้านคู่เมืองลำปางมานานนับพันปี ชาวเมืองลำปางนับแต่อดีตเป็นต้นมาก็ได้กำหนดให้มีงานประเพณีนมัสการพระบรมธาตุประจำปี ซึ่งถือเป็นงานประเพณีไหว้พระธาตุสืบมาปีละ 2 ครั้ง คือในเดือนยี่ของภาคเหนือ ซึ่งเรียกว่าเดือนยี่เป็ง หรือวันเพ็ญเดือนยี่ (ทางเหนือ) ประมาณเดือนพฤศจิกายนวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ ถือเป็นงานประเพณีนมัสการไหว้พระธาตุลำปางหลวง และวันปากปี คือวันเริ่มต้นของปีใหม่ทางเหนือ ซึ่งจะเริ่มเมษายนของทุกปี และพระแก้วมรกต ส่วนเดือน 6 เหนือเป็งจะเป็นวันงานประเพณีนมัสการพระพุทธบาทซึ่งงานประเพณีของวัดพระธาตุลำปางหลวงเหล่านี้ เจ้าผู้ครองนครลำปางในอดีตกาลได้เป็นผู้กำหนดและกระทำสืบกันมา จนกลายเป็นงานประเพณีมาจนถึงทุกวันนี้ ตามความเชื่อการไหว้พระธาตุลำปางหลวง นอกจากวันงานประเพณีการไหว้พระธาตุแล้ว พุทธศาสนิกชนสามารถเดินทางไปกราบไหว้ได้ทุกวัน โดยเฉพาะผู้ที่เกิดในปีฉลู (ปีวัว) เพราะพระธาตุลำปางหลวงเป็นพระธาตุประจำปีเกิดปีฉลู ตามความเชื่อ

1.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เล่ากันว่าในอดีตหมู่บ้านนี้มีภูเขาเตี้ยๆ ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของพื้นที่ บนภูเขา ที่เต็มไปด้วย “ไม้ป้าง” ซึ่งชาวบ้านมักนำมาทำกระบอกใส่ข้าวหลามกัน (ไม้ป้าง หมายถึง ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง ที่มีช่วงปล้องยาว เนื้อบาง และเยื่อหนานิยมใช้ทำกระบอกใส่ข้าวหลาม บางครั้งจึงเรียกกันว่า “ไม้ข้าวหลาม” หรืออาจจะเรียกได้อีกชนิดหนึ่งว่า “ไม้ไผ่เดียว”) ครั้นเกิดหมู่บ้านขนาดใหญ่ขึ้นในบริเวณนี้จึงได้เรียกชื่อว่า “บ้านหลามป้างหลวง” และต่อมาในภายหลังกล่าวกันเพี้ยนไปจึงกลายเป็น “บ้านลำปางหลวง” ดังเช่นในปัจจุบัน²³

²² สมัย สุทธิธรรม, พุทธเจดีย์ภาคเหนือ เล่ม 1 (จังหวัดลำปาง), (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ที เอ เจ จำกัด, 2548), หน้า 1-49.

²³ โอปาร รัตนกักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 550.

1.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุลำปางหลวงเป็นเจดีย์กลมทรงระฆังคว่ำ (เจดีย์ทรงกลม) ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ศิลปะล้านนา กว้างยาวด้านละ 12 วา และสูง 22 วา 2 ศอก

1.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก

โดยทางวัดพระธาตุลำปางหลวง ประชาชนได้มีการยอมรับของแหล่งเรียนรู้และได้รับใบประกาศวัดพัฒนาตัวอย่าง ปี พ.ศ. 2520 จากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการและได้รับใบประกาศวัดพัฒนาดีเด่นปี 2534 จากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

จากสื่อการเรียนรู้โดยมีการนำสื่อมาพัฒนาเพื่อสร้างและกระตุ้นให้เยาวชนและผู้ที่สนใจ ได้ทำการส่งเสริมและจัดกิจกรรม เพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลปกรรม ประเพณีและพิธีกรรมของท้องถิ่นเช่น ประเพณีสงกรานต์ตลิ่งลัดวันสำคัญทางศาสนาวันเข้าพรรษาฟังธรรมทุกวันพระการสมโภชบูชาพุทธรูปและการสมโภชพระธาตุเจดีย์ให้ผู้มาใช้บริการเกิดการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์สม่ำเสมอ เช่น การพัฒนาปรับปรุงอาคารสถานที่เพื่อความสะดวกในการมาใช้บริการ เช่น มีลานจอดรถ ปรับปรุงภูมิทัศน์ ปรับปรุงวิหาร พระแก้ว วิหารน้ำเต้ามบันไดนาค จัดลานวัฒนธรรม ในส่วนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้/บริการความรู้เป็นการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้ประชาชนเข้ามาแสวงหาความรู้จากการนำไปใช้การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ผู้รับบริการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยวิธีการค้นคว้าศึกษาดูงานและทัศนศึกษาซึ่งผู้รับบริการนำความรู้จากแหล่งเรียนรู้นำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์

สิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของวัดพระธาตุลำปางหลวง มีลานจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวมากมาย มีร้านค้า สินค้าที่หลากหลาย มีอาหารเครื่องดื่มของฝาก ของที่ระลึก งานหัตถกรรมต่างๆ ของชาวบ้านในพื้นที่ในท้องถิ่น มีการบริการรถม้าให้นั่งจะนั่งถ่ารูปอย่างเดียว หรือให้น้องม้าพาวิ่งชมบริเวณใกล้ๆ สักรอบหนึ่งก็ได้ แต่ถ้าจะถ่ารูปรถม้าหน้าวัดอย่างเดียวก็ไม่ได้ว่าจะไรครับ เป็นภาพที่สวยงามภาพหนึ่ง สำหรับที่ระลึกการมาเยือนวัดพระธาตุลำปางหลวง ทางเข้าวัดพระธาตุลำปางหลวงมี 2 ทาง ทางนี้เข้าสู่อุโบสถ (เห็นหลังคาอุโบสถพื้นกำแพงขึ้นมา) อีกทางจะเข้าวิหารหลวงและพระธาตุลำปางหลวง ถ้าเข้าสู่บริเวณอุโบสถแล้วจะเดินไปออกอีกทางหนึ่งก็ได้ ซึ่งจะใกล้กับทางเข้าพระธาตุลำปางหลวงมากกว่าเดินออกทางเดิม

2. พระธาตุจอมปิง

ภาพที่ 19 พระธาตุจอมปิง

2.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุจอมปิง ตั้งอยู่เลขที่ 57 บ้านจอมปิง หมู่ที่ 8 ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากตัวเมือง ประมาณ 32 กิโลเมตร

2.2 ประวัติความเป็นมา ในช่วงเวลาที่พระนางจามเทวีได้เสด็จละโว้ขึ้นมาเป็นปฐมกษัตริย์ปกครองเมืองหริภุญไชย พระนางได้สถาปนาให้หริภุญไชย มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก โดยทรงปกครองแคว้นหริภุญไชยด้วยทศพิธราชธรรม พระนางทรงส่งสอนบรรดาเสนาอำมาตย์ ข้าราชการบริวาร ตลอดจนพสกนิกรทั้งหลายให้ประพฤติปฏิบัติตนตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีเสมอมา ในการเสด็จขึ้นมาปกครองเมืองหริภุญไชยนั้น พระนางได้ทรงนำพุทธศาสนามาเผยแผ่ยังดินแดนล้านนาอีกด้วยซึ่งจะเห็นได้จากที่พระนางจามเทวีเสด็จไป ณ ที่แห่งใดก็จะทรงสร้างหรือสถาปนา พระอารามเจดีย์หรือพระพุทธรูปขึ้นเสมอ หลังจากที่หริภุญไชยเป็นปึกแผ่นมั่นคงแล้วพระนางจามเทวีก็ทรงอนุญาตให้พระโอรสองค์เล็กลงมาสร้างเมืองขึ้นใหม่บริเวณลุ่มแม่น้ำวัง คือ เมืองเขลางค์นครด้วยความช่วยเหลือของสุพรหมฤาษีและพรานเขลางค์ ชาวลัวะที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นมาก่อน ซึ่งถือเป็นการขยายอาณาเขตหรือพระราชอำนาจของพระนางลงมาทางใต้เขตลุ่มแม่น้ำวัง

2.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

2.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง งานประเพณีที่สำคัญของตำบลนาแก้ว และของวัดพระธาตุจอมปิงบ้านจอมปิงคือ ประเพณีเดือนแปดเป็งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนแปด เหนือหรือเดือนหกใต้หรือประมาณเดือนพฤษภาคมของทุกปีแต่ปัจจุบันงานประเพณีเดือนแปดเป็งของวัดพระธาตุจอมปิงและจะมีการแห่ขบวนครัวตานของชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจากหัววัดต่างๆเข้ามาที่วัดพระธาตุจอมปิงเป็นประเพณีที่สืบทอดวัฒนธรรมระหว่างชาวบ้านที่มีความศรัทธาต่อวัดพระธาตุจอมปิงเป็นความศรัทธาที่ยืนอยู่บนพื้นฐานความร่วมมือของชาวบ้านภาครัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน²⁴

2.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน เดิมชื่อ บ้านจุ่มปิ้ง ตามตำนานมีการนำพระพุทธรูปลงเรือมาถึงหน้าวัดจอมปิง (ในปัจจุบัน) พระพุทธรูปได้จมน้ำ หายอย่างไรก็ไม่เจอ เลยเรียนที่นี้ว่า จุ่มปิ้ง (หมายถึง จมหายไปเลย) โดยชื่อของหมู่บ้านนี้ได้นำเอาชื่อ “พระธาตุจอมปิง” ที่อยู่ในวัดของหมู่บ้านเดิม คือ “วัดพระธาตุจอมปิง” อันเป็นศาสนสถานที่ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ มาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านว่า บ้านพระธาตุจอมปิง²⁵

2.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุจอมปิงเป็นเจดีย์ศิลปะแบบล้านนาขนาดเล็ก การสร้างไม่ปรากฏหลักฐานก่ออิฐถือปูนโดยมีฐานสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ 17 เมตร สูง 34 เมตร ส่วนตรงกลางและยอดเป็นทรงกลมคั่นปล้องโกลน และรูประฆังคว่ำ ส่วนคอระฆังทำเป็นฐานเหลี่ยมย่อมุมรองรับโกลน ไปจนถึงสวมไว้และถูกฟ้าผ่าเมื่อปีพุทธศักราช 2500 จึงได้ถูกบูรณะใหม่อีกครั้ง ตำนานกล่าวไว้ว่า เป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (ส่วนซี่โครง) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปัจจุบันได้มีการสร้างรั้วลวดลายสวยงามรอบองค์พระธาตุ มุมทั้งสี่ก่อเป็นแท่นรูปสิงห์ ศิลปะพม่า ที่มีความสวยงามทางสถาปัตยกรรมโดยพระธาตุเจดีย์ตั้งอยู่ทางเนินด้านหลังของวิหารหลังใหญ่ภายในวัด ซึ่งเป็นลักษณะการวางผังของการสร้างวัดในสมัยโบราณทั่วไป

²⁴ สมัย สุทธิธรรม, พุทธเจดีย์ภาคเหนือ เล่ม 1 (จังหวัดลำปาง), (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ที เอ เจ จำกัด, 2548), หน้า 45.

²⁵ โอฟาร รัตนกักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 547.

2.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก

พิพิธภัณฑ์ของวัดพระธาตุจอมปิงเป็นที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุต่างๆ มากมายที่อยู่ในพื้นที่และนอกเหนือพื้นที่ เช่น เครื่องถ้วย เครื่องประดับ ลูกปัดหิน ลูกกระพรวนสำริด และเครื่องใช้สอยต่างๆ โบราณวัตถุต่างๆ

สื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับ “เงาพระธาตุ” ถือเป็นความมหัศจรรย์ของพระธาตุที่ได้ตกบนพื้นอุโบสถซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ผู้สนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้จากคนเฒ่าคนแก่ที่ได้ถ่ายทอดการบอกเล่าในอดีต

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3. พระธาตุไหล่หิน

ภาพที่ 20 พระธาตุไหล่หิน

3.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุไหล่หินตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปางวัดนี้มีเนื้อที่ธรณีสงฆ์ประมาณ 50 ไร่เศษ โดยการเดินทางจากที่ว่าการอำเภอเกาะคาเข้าทางเดียวกับวัดพระธาตุลำปางหลวง 1 กิโลเมตร และแยกซ้ายอีก 6 กิโลเมตร (เส้นทางเดียวกันกับทางเข้าวัดพระธาตุลำปางหลวง แล้วมีทางแยกในหมู่บ้านไหล่หิน) อยู่ห่างจากตัวเมืองลำปางราว 18 กิโลเมตร

3.2 ประวัติความเป็นมา ตามตำนานพระธาตุ จากความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ การสร้างเมืองลำปางหรือเขลางค์นคร ได้สร้างขึ้นขณะที่ พระอรหันต์ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาไว้ยังม่อนหินแห่งนี้ จึงมีตำนานที่สำคัญ จะได้เล่าขานโดยสังเขปดังนี้ ศาสดา จริกา อ่างสมัยหนึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าครั้งยังทรงพระนามสำราญอยู่ในเขตเขตวันมหาวิหารมีคืนวันหนึ่งยามใกล้รุ่งพระองค์ทรงรำพึงว่าตั้งแต่กุตถาคตได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณมา ถึงบัดนี้ได้ 25 พรรษาแล้วต่อเมื่อภูมิพระชมมาอยู่ได้ 80 พรรษาเมื่อใดกุตถาคตก็ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ควรจะอธิฐานธาตุให้ย่อยเพื่อให้คนทั้งหลายและพระอรหันต์ได้นำไปบรรจุไว้เป็นที่สักการะ บูชาเสมอเหมือนกุตถาคตยังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่พระพุทธรูปองค์ทรงรำพึงดังนี้แล้วพอพระองค์ดับขันธปรินิพพานไปแล้วได้ 218 ปี ยังมีพระยาองค์หนึ่งทรงพระนามว่า ศรีธรรมมาโสกราชได้ทรงชนะข้าศึกทั้งหลายแล้วได้อาศัยเจ้านิโครธสามเณรอยู่ได้เลิกถอยความเลื่อมใสพวกเดียรฉัตรทั้งหลายแล้ว จึงบังเกิดความเลื่อมใสอันแก่กล้าใน

3.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ในหมู่บ้านนี้มีเนินเขาที่บริเวณดิ่งเชิงเขานั้นมีก้อนหินน้อยใหญ่เต็มไปหมด มองดูเหมือนเนินเขาเป็นหินซึ่งมีลักษณะเช่นนี้ทางภาคเหนือเรียกว่า “หล่ายหิน” หมายถึง บริเวณดิ่งลาดชันที่เป็นหิน ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านหล่ายหิน” ต่อมาภายหลังชื่อเพี้ยน ไปจึงได้กลายเป็น บ้านไหล่หิน ดังเช่นปัจจุบัน²⁷

3.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมพระธาตุเจดีย์ก่อสร้างแบบศิลปะล้านนา เป็นพระธาตุขนาดเล็กก่ออิฐถือปูน ในส่วนของด้านบนของรอบองค์พระธาตุเป็นรูปสัตว์ต่างๆ หลายชนิด

3.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก

สื่อการเรียนรู้ของวัดไหล่หลวง ได้แก่พิพิธภัณฑวัดไหล่หิน ถือได้ว่าเป็นรากเหง้าของถิ่นเกิดของชุมชนบ้านไหล่หินพิพิธภัณฑวัดไหล่หินหลวง ได้บอกถึงเรื่องราวต่างๆที่บันทึกวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ตั้งอดีต จนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งจะมีคุณค่าต่อผู้ที่สนใจและจะมีความหมายและมีคุณค่ามากยิ่งขึ้นถือได้ว่าวัดเป็นจุดศูนย์กลางของจิตใจในการดำเนินชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันที่ผันผวนอยู่ตลอดเวลาจะนั้นคนในท้องถิ่นต้องช่วยกันเพราะพิพิธภัณฑคือรากเหง้าของถิ่นเกิดถิ่นกำเนิดของคนไหล่หิน

สื่อการเรียนรู้ในทางด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม คือ ในส่วนของซุ้มประตูโงลักษณะเป็นซุ้มทรงปราสาทสกุลช่างลำปาง ตกแต่งด้วยลายปูนปั้นที่ตัวอาคารเป็นลายบัวคอเสื้อลายประจำยามและลายบัวเชิงล่าง ชั้นหลังคาตกแต่งปูนปั้นด้วยลายพญานาค รูปหงส์ ตัวหงาและลายพันธุ์พฤกษา ด้านข้างประตูทั้งสองมีรูปกนิหรืแบบนูนต่ำประดับอยู่ ส่วนหน้าบันทำเป็นลายปูนปั้นแบบนูนต่ำตกแต่งด้วยภาพเขียนสี ลักษณะเด่นของซุ้มประตูโงวัดไหล่หินที่แปลกกว่าวัดอื่นก็คือ การประดับชั้นหลังคาคด้วยรูปสัตว์ที่ทำด้วยดินเผาเคลือบ

Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

²⁷ไอพาร รัตนกักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 555.

4. พระธาตุคดยน้อย

ภาพที่ 21 พระธาตุคดยน้อย

4.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุคดยน้อย เลขที่ 190 หมู่ 1 บ้านนางแตง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ห่างจากที่ว่าการอำเภอเกาะคาโดยประมาณ 7 กิโลเมตร

4.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุคดยน้อย สร้างโดยครูบาศรีวิชัย หรือพระศรีวิชัยขณะภิกษุ โดยสมัยก่อน บนคดยน้อยแห่งนี้มีป่าไม้หนาทึบอุดมสมบูรณ์ เป็นสถานที่ที่รกร้าง ไม่มีพระภิกษุมาจำพรรษา จนกระทั่งมีพระภิกษุสงฆ์เริ่มเข้ามาพำนักจำพรรษา ชาวบ้านที่ศรัทธาก็ได้สร้าง กุฏิ เจดีย์ เพื่อให้พุทธบริษัททั้งหลายได้กราบไหว้บูชา เมื่อเริ่มสร้างกุฏิ เจดีย์ เกิดขึ้น คณะศรัทธาประชาชนก็ได้พร้อมใจกันตั้งเป็นวัดขึ้น โดยให้ชื่อว่า “วัดคดยน้อย” หรือบางคนเรียกว่า “ม่อนดอกค้าย” เมื่อในปี พ.ศ. 2459 ชาวบ้านก็ได้พบกับรอยพระบาทที่ตรงเนิน โกล่ทางรถไฟโกล่ๆ วัดอัญเชิญมาไว้วิหารทางใต้จนถึงทุกวันนี้ จนใน พ.ศ. 2460 วัดคดยน้อยก็ได้รับการพัฒนาและบูรณะจากหลวงปู่ครูบาญาณรังษี สิงห์แก้ว (ศิษย์ของครูบาศรีวิชัย) ท่านก็อยู่จำพรรษาเรื่อยมาในขณะที่หลวงปู่ครูบาญาณรังษี ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ก็ได้ชักชวนครูบาภิษยขาวปี วัดพุทธบาทผาหนาม อ.ถ้ำจ.ลำพูน ให้มาช่วยสร้างพระเจดีย์ และได้ทำหนังสือแจ้งทางการเพื่อขอให้ตั้งวัดคดยน้อย ขึ้นเป็นวัด โดยสมบูรณและได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2461 ให้ชื่อว่า

“วัดคอยน้อย” โดยมีหลวงปู่ครูบาญาณรังษี สิงห์แก้ว เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกและในปี พ.ศ. 2504 ทางวัดคอยน้อยได้รับเมตตาจาก ครูบาศรีวิชัย นำคณะศรัทธาสาธุชนทั่วทั้งหลายมาก่อสร้างพระวิหารขึ้นทางทิศเหนือของพระเจดีย์พร้อมทั้งสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยไว้ในพระวิหาร โดยเรียกกันว่า “วิหารหลังเปียง” สร้างหันหน้าไปทางทิศใต้ ซึ่งถือว่าค่อนข้างแปลกแตกต่างจากวัดอื่นๆ แต่ที่แปลกกว่านั้นก็คือ วิหารหลังนี้ปรากฏเงาพระธาตุให้เห็นถึง 5 เงา²⁸

4.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

4.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องตามคำบอกเล่าของพระอธิการ ชรัค อริโย เจ้าอาวาสวัดพระธาตุคอยน้อย ความเชื่อและความเป็นมาของการพบเงาพระธาตุในวัดพระธาตุคอยน้อยว่า “อาตมาพบเงาพระธาตุโดยบังเอิญในปี พ.ศ. 2548 พอคิดตอนนั้นอาตมามานั่งสมาธิในวิหาร แล้วเห็นเงานกบินผ่านไปมา เลยเอาผ้าขาวมาขึงตรงที่มีรูหน้าต่างประตูจึงเห็นเป็นเงารูปพระธาตุ จากนั้นจึงได้ไปดูเงาพระธาตุที่วัดพระธาตุจอมปิง ซึ่งก็ปรากฏว่าเป็นเงาพระธาตุในลักษณะเดียวกัน” ในส่วนของด้านประเพณีได้จัดขึ้นทุกปี สรงน้ำพระธาตุวัดคอยน้อย สงกรานต์ และงานลอยกระทง

4.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าในอดีตมีหญิงนางหนึ่งชื่อว่า “นางแตน” เป็นลูกบุญธรรมของ “นางแก้ว” ซึ่งแต่เดิมนั้นพ่อของนางแก้วเคยช่วยเหลือปลาใหญ่ติดแหให้รอดตาย ปลาใหญ่ตัวนั้นได้บอกแหล่งสมบัติให้แก่พ่อนางแก้วจึงทำให้ร่ำรวย มีแก้วแหวนเงินทองอย่างมหาศาล จนมาถึงรุ่นของนางแก้วก็ได้รับมรดกตกทอดจากผู้เป็นแม่บุญธรรม ด้วยความที่นางแตนเป็นคนใจบุญสุนทานจึงได้มีการสร้างวัดขึ้นส่งผลให้เกิดความร่มรื่นทำให้เกิดเป็นชุมชนและหมู่บ้าน จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านนางแตน”²⁹

4.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุคอยน้อยที่ให้กำเนิดเงา เป็นพระธาตุขนาดไม่สูงใหญ่ องค์พระธาตุสีดำ มีส่วนยอดเป็นสีทองเหลืองอร่าม

4.4 ชื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก วัดแห่งนี้กลับมีเงาพระธาตุปรากฏให้ชมถึง 5 เงา นับว่าเป็นเรื่องที่น่าอัศจรรย์โดยมีลักษณะเป็นเงาของพระธาตุหัวตั้งซ้อนกันเป็นชั้นๆ 4 เงา

²⁸ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 8, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2532), หน้า 47.

²⁹ โอฟาร รัตนภักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 539.

และเงาที่ด้านข้างเล็กๆ (ส่วนบน) อีก 1 เงา ในขณะที่ฝั่งตรงข้าม (ฝั่งซ้ายของวิหารเมื่อมองจากประตูทางเข้า) ก็จะมีเงาพระธาตุหัวตั้งอีก 1 เงาปรากฏให้ชมกันอย่างชัดเจน

4.1.3 อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

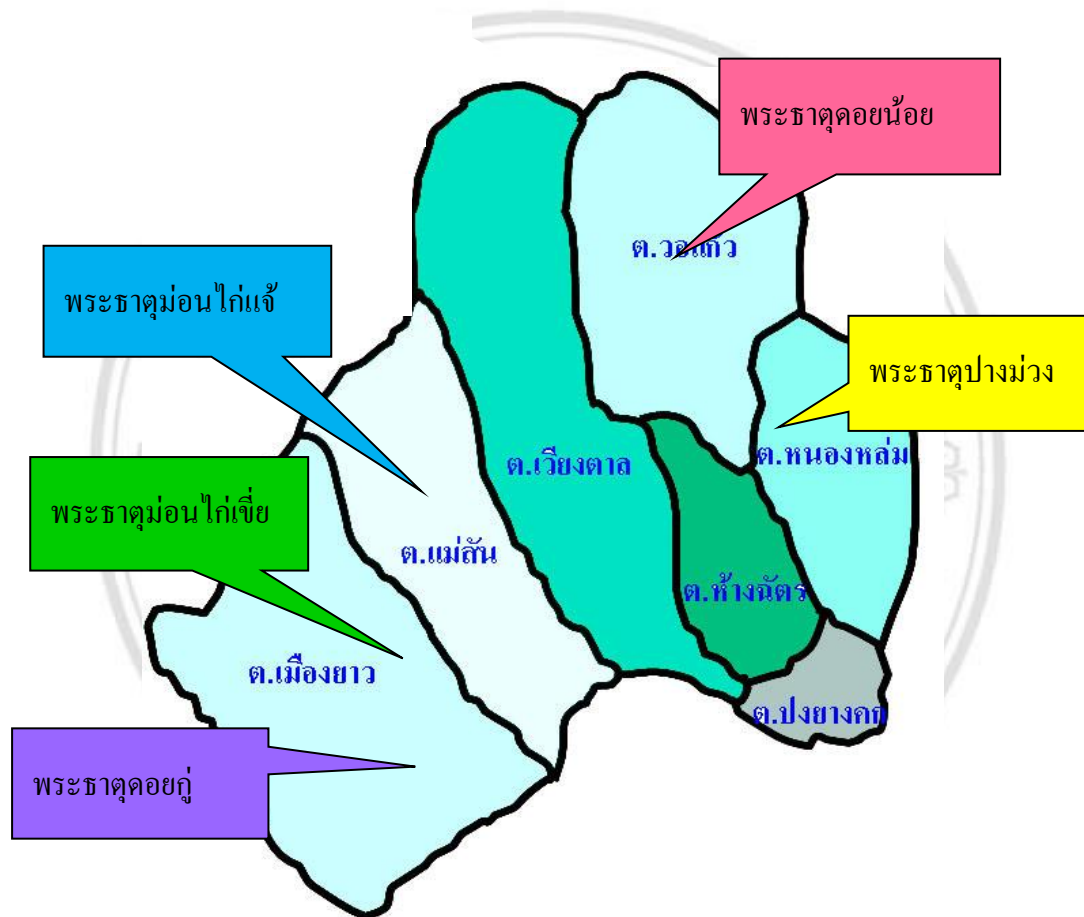
ประวัติความเป็นมาโดยอาศัยหลักฐานอ้างอิงจากหนังสือตำนานเรื่อง “พระนางจามเทวี สร้างพระธาตุลำปางหลวง” และหนังสือประวัติศาสตร์อื่นๆ ที่ได้กล่าวถึงห้างฉัตร เมื่อครั้งพระนางจามเทวีผู้ครองนครหริภุญไชย (จ.ลำพูนในปัจจุบัน) เส้นทางที่พระนางจามเทวีเสด็จนั้น ผ่านถนนสายเก่าแก่สายหนึ่ง (ถนนสายลำปาง - ห้างฉัตร หรือถนนจามเทวีในปัจจุบัน) และเมื่อเสด็จถึงลำห้วยไม้ตาลไหลตัดผ่านถนนสายนี้ ขณะที่ข้ามลำห้วยนี้แล้ว ได้สั่งให้ข้าราชการบริพารหยุดพักขบวนเสด็จ ณ ท้องแห่งหนึ่งซึ่งห่างจากพระธาตุลำปางหลวง ประมาณ 8 กิโลเมตร เพื่อจัดแจงตกแต่งประดับประดาว่า “ห้าง” ฉะนั้น การตกแต่งประดับประดาฉัตร จึงเรียกว่า “ห้างฉัตร” เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงเคลื่อนขบวนไปยังพระธาตุลำปางหลวง และนำฉัตรไปบูชาพระบรมธาตุและเป็นที่สันนิษฐานว่า ณ ที่พระนางจามเทวีหยุดพักขบวนเสด็จนั้น ต่อมาเป็นที่เจริญ เพราะเป็นทางผ่านไปมา มีการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้ามีราษฎรมาปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่หนาแน่นขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งได้ตั้งเป็นที่ว่าการอำเภอ เมื่อราว ร.ศ. 121 ตรงกับ พ.ศ. 2446 และเมื่อตั้งอำเภอครั้งปลายที่ทำการเป็น “ที่ว่าการอำเภอห้างสัตว์” ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “ที่ว่าการอำเภอ ห้างฉัตร” จนถึงปัจจุบัน โดยมีหลวงเจริญเขตเขลางค์นคร (สอน) เป็นนายอำเภอคนแรก³⁰

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

³⁰ นางเล็ง วัชไชยา, 2551, จังหวัดนครสวรรค์, (ออนไลน์) แหล่งที่มา : www.amphoe.com. 20 กรกฎาคม 2557.

พระธาตุในเขตอำเภอห้างฉัตร

ในเขตพื้นที่อำเภอห้างฉัตรปรากฏมีพระธาตุสำคัญ 5 แห่ง ผู้ศึกษาได้สำรวจและเก็บข้อมูลรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดของพระธาตุในเขตอำเภอห้างฉัตรดังนี้

ภาพที่ 22 แผนที่อำเภอห้างฉัตรและตำแหน่งที่ตั้งของพระธาตุ
ที่มา http://www.lampang.go.th/map_lampang/mpa/hc.jpg
ลิขสิทธิ์ © by Chiang Mai University
All rights reserved

1. พระธาตุคายน้อย

ภาพที่ 23 พระธาตุคายน้อย

1.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุคายน้อยตั้งอยู่ที่บ้านสันทรายหมู่ที่ 1 ตำบลเวียงตาล อำเภอห้างฉัตรจังหวัดลำปาง เส้นทางการเดินทางไปพระธาตุคายน้อย ใช้เส้นทางถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ลำปาง-เชียงใหม่ หมายเลข 11 ขับรถเลี้ยวไปทางหลวงชนบทหมายเลข ลป.2020 และไปทางหมู่บ้านสันทราย วัดพระธาตุคายน้อยจะอยู่ใกล้กับโรงเรียนบ้านสันทราย

1.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุคายน้อย เกิดปรากฏการณ์เมื่อในวันอังคารขึ้น 15 ค่ำของทุกเดือนชาวบ้านสันทราย (บ้านทรายคำเคิม) ได้เห็นรัศมีแสงสว่างปรากฏขึ้นที่วัดคายน้อย ตำบลเวียงตาล อำเภอห้างฉัตร ชาวบ้านเห็นเป็นปาฏิหาริย์จึงตกลงกันมานิมนต์พระอาโนจัย วัดปงสนุก ขึ้นไปพักที่วัดคายน้อย เพื่อเตรียมตัวประกาศเชิญชวนแก่ชาวบ้าน ใกล้เคียงและหมู่บ้านใกล้เคียง จัดหาเครื่องไทยทานพร้อมทั้งตุ๊กเหล็ก ตุ๊กทอง ตุ๊กเงิน ตุ๊กทรายต่อมาในวันพุธ เดือน 8 ขึ้น 8 ค่ำ จุลศักราช 1257 (พ.ศ. 2439) ตรงกับปีมะแม จึงได้เชิญเจ้าเมืองและเจ้านายที่อยู่ใกล้เคียงให้มาร่วมงาน จากนั้นได้จัดเตรียมเครื่องไทยทาน และตุ๊กทั้ง 4 ถวายแต่ท้าวทั้ง 4 ทิศ (ท้าวจตุโลกบาล) รวมทั้งมหาพรหม ครูบาอาจารย์ และร่วมกันอาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ของให้ดลบันดาลให้พวกข้าพเจ้ารู้ที่อยู่แห่งองค์พระธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

หลังจากที่ได้อาราธนาเสร็จแล้ว พระอาโนจัยและพระภิกษุ และคุณนายชาวบ้านหญิงชายได้ลงมือ
ขุดค้น รื้อถอนรากไม้และเศษอิฐ แล้วนำมาคัดแยกเป็นแต่ละชนิด แล้วนำมารวบรวมแยกเป็น
ประเภทอิฐ หิน และขุดค้นเรื่อยมาจนถึงวันพุธ แรม 7 ค่ำ เดือน 8 ชาวบ้านบ้านแม่ป๋ม ได้ขุดพบ
ขุมยนต์ซึ่งก่อไว้ด้วยคอนกรีตจึงจัดแฉะแล้วทุบจนแตกจึงเห็นเป็นเรืออยู่ภายในภายในเรือ
ประดิษฐานด้วยเจดีย์ทองคำ (พระธาตุเจ้าองค์คำ) ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ มี 6 สี เช่น ชาว
เหลือง แสด แดง ชมพู และส้ม ลักษณะเท่าเมล็ดข้าวเปลือกบ้าง เมล็ดข้าวสารหักครึ่งบ้าง เท่าเมล็ด
งาหรือเมล็ดผักกาดก็มี นับรวมกันได้ 322,200 เมล็ด (ดวง) จึงได้นำมารวมกันและนำไปเก็บไว้ที่วัด
คอยน้อยต่อมาในวันรุ่งขึ้น(วันพฤหัสบดี เดือน 8 แรม 8 ค่ำ) พระภิกษุและชาวบ้านได้ร่วมมือสร้าง
หอบระธาเสร็จแล้วจึงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐานไว้ในหอบระธาที่สร้างนั้น จึงจัด
พิธีสงฆ์พระธาตุโดยเริ่มตั้งแต่ ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 8 (ภาคเหนือเรียกว่าออก 8 ค่ำ เดือน 8) จนถึงวันพุธ
ขึ้น 13 ค่ำเดือน 9 ปีฉลู (ภาคเหนือเรียกว่า เดือน 9 ออก 13 ค่ำ วันพุธ ปีเป่า) จากนั้นขึ้น 13 ถึง 15 ค่ำ
เดือน 9 จึงนำพระบรมสารีริกธาตุเข้ามาในเวียงละกอน เพื่อให้พระองค์เจ้าหลวงนรชนันชัยสุขวดี
ได้สักการบูชาสงฆ์ และได้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุไว้บางส่วนที่วัดปงสนุก (คอยปงสนุกเดิม)
ในขณะที่สงฆ์พระบรมสารีริกธาตุ พระเมืองแก้ว (เจ้าบุญเลิศ) ได้ถวายผอบทองคำ(ภาคเหนือ
เรียกว่า ผอบคำ) เพื่อใส่พระบรมสารีริกธาตุที่แบ่งไว้ จากนั้นจึงได้เกิดปาฏิหาริย์มีลม ผ่น ฟ้าร้อง ฟ้า
แลบ ท้องฟ้ามีมิด คนล้านนาได้แสดงเป็นสักขีในการถวายทาน ในวันรุ่งขึ้น (วันศุกร์ เดือน 9 แรม
1 ค่ำ) พระอาโนจัย (วัดปงสนุก) โดยตามทางก็มีเจ้าหัวเมืองต่างๆ คณะพระภิกษุ และชาวบ้าน
บริเวณใกล้เคียง ต่างพากันมานมัสการและสงฆ์พระบรมสารีริกธาตุและได้อัญเชิญพระบรม
สารีริกธาตุกลับมายังวัดคอยน้อย จากนั้นจึงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุเข้าสู่วัดสันทราย ต่อมา เจ้า
อวาตวัดสันทราย พร้อมด้วยศรัทธาทั้งหลายได้ตกแต่งเครื่องไทยทานไปน้อมถวายพระบรม
สารีริกธาตุ และอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุ มาประดิษฐานที่วัดคอยน้อย และเริ่มก่อสร้างพระ
ธาตุคอยน้อยขึ้นใหม่สำเร็จจุลฉว่งในวันอังคาร แรม 1 ค่ำ เดือน 4 ปีฉี จุลศักราช 1288 (พ.ศ. 2470) ใน
การวางศิลาฤกษ์พระธาตุคอยน้อย³¹

³¹ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 8, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2532),
หน้า 17.

1.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

1.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ประเพณีสงฆ์พระธาตุคอกน้อย เดือน 9 แรม 8 ค่ำ (เดือนกรกฎาคม) ของทุกปี

1.3.2. มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ที่ตั้งของหมู่บ้านนี้มีลักษณะที่สันดอน ชาวบ้านที่มาอาศัยในบริเวณนี้พบว่ามีแต่กรวดทรายอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากพื้นที่นี้มีลำน้ำสายหนึ่ง ไหลผ่าน ซึ่งลำน้ำนี้มักจะเปลี่ยนทิศทางการไหลอยู่เสมอ ทำให้พัดพาทรายมาสะสมอยู่มากเป็นบริเวณกว้าง จึงกลายมาเป็นชื่อของหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านสันทราย”³²

1.3.3. ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม รูปทรงของพระธาตุศิลปะแบบล้านนา

1.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก

สื่อของการเรียนเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ มี 6 สี เช่น ขาว เหลือง แสด แดง ชมพู และส้ม ลักษณะเท่าเมล็ดข้าวเปลือกบ้าง เมล็ดข้าวสารหักครึ่งบ้าง เท่าเมล็ดงาหรือเมล็ดผักกาดก็มี นับรวมกันได้ 322,200 เมล็ด (ดวง) สำหรับผู้ที่สนใจในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพระธาตุที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

³² โอบาร รัตนกักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 495.

2. พระธาตุม่อนไก่แจ้

ภาพที่ 24 พระธาตุม่อนไก่แจ้

2.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุม่อนไก่แจ้หมู่ที่ 8 บ้านแม่ยามเหนือ ตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางการเดินทางไปวัดพระธาตุม่อนไก่แจ้ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 (สายลำปาง-เชียงใหม่) แล้วเลี้ยวซ้ายไปยังตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ทางหลวงชนบท ลป.2016 หรือทางเดียวกับไปวัดป่าปงสนุก

2.2 ประวัติความเป็นมา ตำนานพระธาตุม่อนไก่แจ้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยฤาษี 5 คน ได้เสด็จจาริกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือหมายความว่าเข้าเขตตำบลเมืองยาว เพราะกาลปางก่อนโน้นทางตำบลแม่สันปัจจุบันก็ขึ้นอยู่ในเขตตำบลเมืองยาว พระพุทธองค์ก็ทอดพระเนตรเห็นเขาทั้ง 4 ลูกเรียงกันในที่ราบเรียบพอสมควร พระพุทธองค์ทรงทราบนึกถึงในอดีตก่อนปางหลังว่า ในอดีตสมัยหนึ่งพระองค์ย่อมรู้ว่าได้เกิดในสมัยเจ้าม้าวางค์แดงอ่อน พระองค์ได้นำไก่มาตั้งแข่งขันกันที่ดอยม่อนไก่แจ้ และมีสิ่งมหัศจรรย์เกิดขึ้นโดยไก่แจ้ตัวหนึ่งแข่งขันทำทนายอยู่ม่อนดอยตรงกันข้าม ขันคู้นเขี่ยแล้วก็หายไป แต่เจ้าของไก่ตัวนี้ไม่ยอมแข่งขันกับไก่พระพุทธองค์ จึงวิ่งหนีเตลิดไปแอบอยู่ในเขตอำเภอเมืองลี เพราะจะสู้ไก่พระพุทธองค์ไม่ไหวจึงหนีลี้ภัยไปอยู่ ณ ที่โน้น ท่านทั้งหลายและนักปราชญ์ผู้รู้อาจจะสงสัยว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เมื่อพระพุทธองค์ได้เป็นหน่อโพธิสัตว์มีนามว่า บัวละ แต่งอ่อน ได้มาม่อนไก่แจ้มาต่อไก่ที่อยู่ในป่าครั้นเมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว จึงเล็งเห็นว่าในขณะนี้สมควรจะประดิษฐานพระเกศา จึงได้นำพระเกศาให้พวกตำมิละแล้วสั่งให้เอาไปบรรจุไว้ในภูเขาภูนี้ และก่อนพระเจดีย์ไว้เพื่อสักการบูชาแต่พวกตำมิละครั้นต่อมาพระอาจารย์ชมพู เห็นว่าเจดีย์ที่พวกตำมิละสร้างไว้นั้น ได้ทรุดโทรมจึงชวนพวกทนาย

ทายิกาไปสร้างพระเจดีย์องค์ใหม่ ซึ่งอยู่ห่างจากวัดทางทิศใต้ (อยู่ที่ทิศใต้ของวัดแม่ยามเหนือปัจจุบัน) ห่างจากวัดไปประมาณ 2-4 กิโลเมตรเป็นภูเขาอยู่กลางป่า มีเนื้อที่ประมาณ 400 ไร่ โดยขนานนามว่า “ม่อนไก่แจ้” และทางจังหวัดลำพูนได้ เรียกว่า ม่อนพระยาไก่แจ้³³

2.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

2.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ประเพณีในการสักการบูชาพระธาตุ ม่อนไก่แจ้ ในวันเพ็ญเดือน 8 เหนือ ตรงกับเดือน 6 ใต้ แห่งเดือนวิสาขบูชา ของทุกปีต่อมาพระภิกษุ และทายกทายิกาได้ถวายสักการบูชาทุกปีจนถึงปัจจุบันนี้

2.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น แต่เดิมหมู่บ้านนี้เคยรวมอยู่กับบ้านสันกำแพง หมู่ 6 ตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร ต่อมาจึงได้แยกเขตการปกครองออกจากกันเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2435 ด้วยเหตุที่บริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านที่แยกออกมาใหม่นี้อยู่ทางตอนบนหรือทางเหนือของลำน้ำ “แม่ยาม” ที่ไหลผ่านหมู่บ้าน ซึ่งชื่อของลำน้ำแม่ยามนี้น่าจะมาจากคำว่า “อยาม” ที่หมายถึง ผ่าน หรือมาเยี่ยม โดยอธิบายว่า “เอี่ยมอยาม” หมายถึง เยี่ยมเหยียน) จึงนำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “แม่ยามเหนือ”³⁴

2.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุเจดีย์วัดม่อนไก่แจ้ ได้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2404 ตรงกับปีวอก ตามคำพื้นเมืองว่าปีกฤษณ โดยท่านพระครูบาศรีวิชัย (ครูบาศีลธรรม) เป็นผู้ดำเนินการสร้างพระเจดีย์ พระธาตุเจดีย์ได้บรรจุพระเกศาธาตุ 1 เส้น และมีขนาดขององค์เจดีย์นี้มีขนาด 12 เมตร สูง 40 เมตร โดยหลักฐานได้พบเจดีย์องค์นี้เพียงเดียว และอาคารด้านทิศตะวันออกขององค์เจดีย์เท่านั้น จากการสอบถามว่า องค์เจดีย์ในปัจจุบันสร้างครอบฐานเจดีย์องค์เดิม โดยครูบาศรีวิชัยในปี พ.ศ. 2469 และพระอาจารย์อุชิน อรุโณ บูรณะเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2525 ลักษณะองค์เจดีย์เป็นเจดีย์ศิลปะล้านนา ตั้งอยู่บนฐานบัว 1 ชั้น เรือนธาตุเป็นแบบฐานบัวมีเจดีย์ขนาดเล็กประดับมุมละ 1 องค์ ถัดจากฐาน เชียงซ้อนกัน 2 ชั้น เรือนธาตุเป็นแบบฐานบัวยกเก็จด้านละ 2 ครั้ง มีลูกแก้วอกไก่คาด 2 เส้น ด้านทิศตะวันออกของเรือนธาตุมีซุ้มประตูประดิษฐานรูปเหมือนครูบาศรีวิชัย 1 ซุ้ม เหนือเรือนธาตุเป็นส่วนยอดประกอบด้วย ฐานเชิงกลมซ้อนกัน 3 ชั้น มาลัยเถา 3 ชั้น บัวปากระฆัง องค์ระฆังกลมขนาดเล็ก บัลลังก์ปล้อง โฉน ปลียอด และฉัตร องค์เจดีย์ทาดด้วยสีขาว

2.4 ชื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นสถานที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระธาตุเจดีย์ได้บรรจุพระเกศาธาตุ 1 เส้น

³³ พระครูสุวรรณ นันทสาร, รายงานการตรวจสอบโบราณสถานวัดม่อนไก่แจ้และวัดม่อนไก่แจ้ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง, (ลำปาง : วัดบ้านหม้อ, 2544), หน้า 2.

³⁴ โอฟาร รัตนกักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 502.

3. พระธาตุคอกอู่แก้ว

ภาพที่ 25 พระธาตุคอกอู่แก้ว

3.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุคอกอู่แก้ว ตั้งอยู่บ้านทุ่งหลวง หมู่ที่ 5 ตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง การเดินทางไปวัดพระธาตุคอกอู่แก้ว ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 11 (สายลำปาง-เชียงใหม่) แล้วเลี้ยวซ้ายไปยังตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ทางหลวงชนบท ลป.2016 มุ่งหน้าสู่เทศบาลตำบลเมืองยาว แล้วเลี้ยวซ้ายไปยังเขตหมู่บ้านทุ่งหลวง ตำบลเมืองยาว

3.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุคอกอู่แก้ว เป็นปูชนียสถานอันเก่าแก่โบราณ เป็นคอกสองคอกติดกัน ชาวบ้านจึงเรียกว่า “คอกอู่” บ้างก็เรียกว่า “คอกอู่” ซึ่งบนคอกสองแห่งนี้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุเจดีย์สองแห่ง ซึ่งอยู่คอกละแห่ง คือมี “อู่” หรือ “พระธาตุ” พระบรมธาตุเจดีย์ พระธาตุคอกอู่แก้ว มีตำนานอันยาวนานเล่าลือกันมาว่า เป็นที่พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกมาพำนักอยู่คอกแห่งนี้และในพระบรมธาตุเจดีย์มีพระเกศาของพระพุทธเจ้าบรรจุไว้ ตามตำนานของผู้เล่าผู้แก่ของหมู่บ้าน เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2340 โดยการนำของท้าวแสนคำวงศ์, พ่ออู่ตัน, พ่ออู่ชา และพ่ออู่หนาน ได้อพยพครอบครัวเข้ามาจับจองที่ดินตามชายทุ่ง ป่าละเมาะตามสองฝั่งลำน้ำแม่หวังชาวบ้านได้อาศัยน้ำจากลำน้ำทำการเกษตรและบริโภคพอยู่ยนานๆ เข้า ชาวบ้านก็ได้พบปูชนียสถานอันเก่าแก่ตั้งอยู่เชิงเขา และได้นำเอาก้อนหินและอิฐมาให้พระครูบาศรีวิชัยตรวจดู แล้ว

ได้สร้างพระธาตุคอกอยู่แก้วขึ้น ชาวบ้านในละแวกนั้น ได้ยินคำเล่าลือจึงมีความศรัทธาและได้พากันอพยพมาตั้ง บ้านเรือนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆตามลำน้ำแม่เกียง³⁵

3.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

3.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ความเชื่อเป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุ มีพระเกศาธาตุ จำนวน 2 เส้น มีประเพณีสงฆ์พระธาตุ และมีประเพณีแข่งบั้งไฟเป็นประจำทุกปี

3.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ลำสืบต่อกันมาว่าแต่เดิมทุ่งนาในบริเวณหมู่บ้านนี้เป็นของเจ้าราชบุตร “เจ้าน้อยหนู” โอรสของเจ้าผู้ครองนครลำปาง ชาวบ้านที่ทำนาในพื้นที่ทุ่งนาเมื่อเสร็จหน้าเกี่ยวข้าวแล้วจะต้องนำข้าวไปส่งให้แก่เจ้าหลวงลำปาง จึงเรียกทุ่งนาว่า “ทุ่งหลวง” หมายถึง ทุ่งนาของหลวงหรือของเจ้าหลวงในยุคหลังมีผู้คนออกไปตั้งห้างทำนาบริเวณนี้ โดยคนแรกคือ “หนามสม” ต่อมาจึงมีชาวบ้านอพยพตามเข้าไปตั้งถิ่นฐานและจับจองที่ดินแบ่งกันอย่างสมัครสมานสามัคคี ครั้นเมื่อคนมากขึ้นจนเกิดเป็นชุมชนและตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ หมู่บ้านนี้จึงชื่อว่า “บ้านทุ่งหลวง”³⁶

3.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม เป็นพระธาตุองค์เล็กๆ มีลักษณะแบบศิลปะล้านนา

3.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก พระบรมธาตุเจดีย์ พระธาตุคอกอยู่แก้ว มีตำนานอันยาวนาน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

³⁵ พระครูสุวรรณ นันทสาร, รายงานการตรวจสอบโบราณสถานวัดม่อนไก่เขี้ยวและวัดม่อนไก่แจ้ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง, (ลำปาง : วัดบ้านหม้อ, 2544), หน้า 1-2.

³⁶ โอปาร รัตนภักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 501-502.

4. พระธาตุม่อนไก่อเจีย

ภาพที่ 26 พระธาตุคอกยไก่อเจีย

4.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุม่อนไก่อเจีย ตั้งหมู่ที่ 1 บ้านป่าเหียง ตำบลแม่สัน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางการเดินทางไปวัดพระธาตุม่อนไก่อเจีย ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 (สายลำปาง-เชียงใหม่) แล้วเลี้ยวซ้ายไปยังตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ทางหลวงชนบท ลพ.2016 แล้วมุ่งหน้าสู่ตำบลแม่สัน อำเภอห้างฉัตร ขับรถไปทางวัดป่าเหียง หมู่ 1 ต.แม่สัน³⁷

4.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุม่อนไก่อเจีย(พระเกศาธาตุ 1 เส้น) พระธาตุม่อนไก่อเจียอายุเกือบพันปี ขอสันนิษฐานสร้างสมัยพระเจ้าจามเทวีหรือหลังสมัยทริภุญไชยหรือขอสันนิษฐานว่าสร้างราวคราวเดียวหรือใกล้เคียงกับพระธาตุลำปางหลวง เพราะอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน จึงเป็นพระบรมธาตุเจดีย์อันศักดิ์สิทธิ์และเก่าแก่ ประวัติได้มีการบูรณะองค์พระธาตุในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา ต่อมาหลวงพ่อกุมาริน มหาวิริโย (ตุ้ธาตุ) (เจ้าอาวาส) ได้มาจำพรรษา และบูรณะวัดพระธาตุม่อนไก่อเจียอีกครั้งร่วมกับญาติธรรมและศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย เมื่อ 7 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

³⁷ พระครูสุวรรณ นันทสาร, รายงานการตรวจสอบโบราณสถานวัดม่อนไก่อเจียและวัดม่อนไก่อเจีย อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง, (ลำปาง : วัดบ้านหม้อ, 2544), หน้า 2.

4.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

4.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง พระบรมธาตุม่อนไก่อเจีย เป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเพณีมีการสรงน้ำพระธาตุเป็นประจำทุกๆ ปี

4.3.2 มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ในอดีตบริเวณหมู่บ้านนี้มีป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีต้นเหียงหรือต้นยางเหียงขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก จึงนำมาตั้งชื่อเป็นหมู่บ้านว่า “บ้านป่าเหียง”³⁸

4.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุม่อนไก่อเจีย (พระเกศาธาตุ) สร้างครอบเจดีย์องค์เก่าในปี พ.ศ. 2525 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นเจดีย์แบบล้านนา ตั้งอยู่บนฐานเชิง 1 ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นฐานเชิงย่อมุมไม้ยี่สิบซ้อนกัน 2 ชั้น เรือนธาตุแบบฐานปัทม์ย่อมุมไม้ยี่สิบ มีลูกแก้วคั่นกลาง 4 เส้น เหนือเรือนธาตุเป็นส่วนยอดประกอบด้วยฐานกลมซ้อนกัน 3 ชั้น มาลัยเถา 3 ชั้น องค์ระฆังกลม ปล้องไฉน ปลียอด และฉัตร องค์เจดีย์ทับด้วยสีทอง มีกำแพงล้อมรอบ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าในท้องถิ่นกล่าวว่า เจดีย์หรือพระธาตุองค์เดิมมีขนาดเล็กต่อมามีผู้ศรัทธาสร้างเจดีย์องค์ปัจจุบันครอบองค์เดิมในปี 2525 หรือเมื่อประมาณ 19 ปีมาแล้ว

4.4 สื่อของการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อของการเรียนรู้พระธาตุม่อนไก่อเจีย เป็นพระธาตุอันเก่าแก่กว่า 700 ปี ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนที่เป็นพระเกศาธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า สำหรับผู้ที่สนใจต่อการศึกษาเกี่ยวกับพระธาตุ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

³⁸ โอพาร รัตนกักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 498.

5. พระธาตุปางม่วง

ภาพที่ 27 พระธาตุปางม่วง

5.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม พระธาตุปางม่วง ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 9 บ้านปางม่วง ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางการเดินทางไปวัดพระธาตุปางม่วง ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 (สายลำปาง-เชียงใหม่) แล้วเลี้ยวซ้ายไปยังอำเภอห้างฉัตร เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1039 (สายลำปาง-ห้างฉัตร)

5.2 ประวัติความเป็นมา พระธาตุปางม่วง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2420 โดยอดีตกาลประมาณ 1,400 กว่าปี โดยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ได้มีนายช่างชาวอินเดียได้มาควบคุมงานซ่อมรางรถไฟอยู่ที่อำเภอห้างฉัตร โดยนายช่างชาวอินเดียนี้มีชื่อว่า นายคาบิเยน โกราค่า เป็นคนประเทศอินเดีย ได้มาเป็นช่างควบคุมงานซ่อมรางรถไฟที่เสียซึ่งเกิดจากพายุฝนทำให้ต้องทำการซ่อมได้เสร็จก่อนเวลากำหนด นายช่างจึงได้เข้าร่วมประเพณีสงกรานต์พระธาตุปางม่วง จึงได้ฟังความเป็นมาเรื่องเล่าต่างๆ และปาฏิหาริย์ต่างๆ จากผู้เฒ่าผู้แก่จนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างมาก จึงได้สร้างให้พระธาตุองค์ใหญ่กว่าเก่าแต่ติดขัดที่ตนเองไม่ได้ร่ำรวยจึงได้นำเรื่องนี้ไปกราบเรียนให้เจ้าบุญวาทย์ เจ้าเมืองลำปาง ท่านเจ้าหลวงเกิดความเลื่อมใสศรัทธา สั่งเบิกเงินจากคลังโดยใช้ระยะเวลา 4 ปี เพื่อให้สร้าง

องค์เจดีย์ตามความประสงค์ และได้แล้วเสร็จก่อนกำหนดวันทำพิธีเปิดรถไฟสายกรุงเทพ - เชียงใหม่ และในวันเปิดทางเดินรถไฟเข้าบุญวาทย์ได้ขึ้นไปนมัสการพระเจดีย์องค์ใหม่ เกิดความพอใจ แต่ทางขึ้นไปนมัสการไม่สะดวก จึงมอบเงินให้อีก 8 ปีบให้นายคาบิเยน สร้างบันไดขึ้น และศาลาพักใกล้องค์พระเจดีย์อีกหนึ่งหลัง (บันไดที่นายคาบิเยนสร้างขึ้นคราวนั้น ไม่ได้ลาดซีเมนต์อย่างที่เห็นทุกวันนี้ เพียงแต่เอาหินมาเรียงซ้อนกันเป็นขั้นๆ ขึ้นไปเท่านั้น)³⁹

5.3 คุณค่าความสำคัญของพระธาตุ

5.3.1 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

จากตำนานนี้ซึ่งเกิดเหตุการณ์ ที่มีนายช่างชาวอินเดียชื่อ นายคาบิเยน โกรธา เป็นคนประเทศอินเดีย ได้มาเป็นช่างควบคุมงานซ่อมรางรถไฟที่เสียซึ่งเกิดจากพายุฝนทำให้ต้องทำการซ่อมได้เสร็จก่อนเวลากำหนด นายช่างจึงได้เข้าร่วมประเพณีสงกรานต์พระธาตุปางม่วง จึงได้ฟังความเป็นมาเรื่องเล่าต่างๆ และปาฏิหาริย์ต่างๆ จากผู้เฒ่าผู้แก่จนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างมาก จึงได้สร้างให้พระธาตุองค์ใหญ่กว่าเก่าซึ่งเกิดจากความเลื่อมใสและมีความศรัทธาเป็นอย่างมากจึงมีการสร้างพระธาตุปางม่วงขึ้น โดยตามประเพณีสงกรานต์พระธาตุปางม่วง จะจัดขึ้นในวันแรม 8 ค่ำของเดือน 8 ของทุกปี พิธีจะมีเพียง 1 วัน โดยชาวบ้านที่เลื่อมใสศรัทธาจะนำเครื่องสักการบูชา ดอกไม้ ธูปเทียน ตลอดจนอาหารนำมาถวายแด่พระสงฆ์ นำน้ำอบน้ำหอมมาตรงน้ำพระธาตุ และจัดให้มีการทำบังไฟจากชาวบ้านในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงร่วมทำบุญได้ในทุกปี

การเดินทางขึ้นไปกราบนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์บนดอย วัดพระธาตุม่วงคำ มี 2 ทาง คือ 1) เดินขึ้นบันไดนาจากบริเวณตีนดอยม่วงคำ หรือ ดอยมะม่วงทองคำ 546 ขั้น 2) ทางรถยนต์ ขับรถขึ้นไป แล้วจอดรถไว้ตรงหน้าวิหารกำพร้าบัวทอง และเดินขึ้นบันไดนาต่อ

5.3.2 มิประวัตินาศและเรื่องราวอะไรเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น

1. ในสมัยก่อนชาวบ้านยากจนมากเพราะไม่มีที่ค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในหมู่บ้านชาวบ้านต้องออกไปแลกเปลี่ยนนอกเมือง ทำให้เสียเวลาและได้ค่าตอบแทนไม่คุ้มค่าชาวบ้านจึงเริ่มอพยพไปอยู่เมืองอื่น เจ้าเมืองเกิดเห็นใจและเกรงว่าผู้คนจะอพยพไปหมดเมือง จึงสละที่ส่วนหนึ่งให้ โดยถางต้นไม้และหญ้าออกจนกลายเป็นที่โล่ง เพื่อให้มีการค้าขายแลกเปลี่ยนกันในชุมชน หลังจากนั้นไม่นานที่แห่งนี้ก็มีพ่อค้าและชาวบ้านมาพัก และมีการค้าขาย จึงทำให้เกิด

³⁹ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 8, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2532), หน้า 79.

ชุมชนกันอย่างคึกคักสนุกสนานต่อการค้าขาย จึงเรียกชุมชนนี้ว่า “ปางม่วง” ซึ่งต่อมาเพี้ยนกลายเป็น “บ้านปางม่วง”

2. สมัยพระนางจามเทวี ผู้ครองนครหริภุญไชย ได้มาประทับเมืองเวียงตาลซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอห้างฉัตร ซึ่งมีพระโอรสองค์ที่ 2 เป็นเจ้าเมือง ได้สุบินว่ามีชีปะขาวรูปหนึ่ง ชะรอยว่าเป็นท้าวสักกะเทวราชจำแลงกายมาทูลพระนางว่าที่บนคอยกุโสณนั้นมีพระเกษของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2 เส้น บรรจุอยู่ พระนางจึงเล่าสุบินนิมิตให้แก่พระราชบุตรผู้เป็นเจ้าเมือง พระนางจามเทวีจึงรับสั่งให้พระราชบุตรเตรียมไพร่พลไปตั้งปางตรงจุดที่ต้นมะม่วง และมีการทำพิธีและมีการเฉลิมฉลอง 7 วัน 7 คืน โดยเริ่มตั้งแต่วันเพ็ญเดือน 6 ใต้ ซึ่งตรงกับเดือน 8 เหนือแรม 8 ค่ำ กำหนดนี้ได้มีการปฏิบัติประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุละยังมีการเล่นตามยุคตามสมัยนั้นๆ โดยมีชาวเมืองอื่นที่อยู่ใกล้เคียงก็มาร่วมม่วงด้วย จึงทำให้ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า “ปางม่วง” พุคกันนานๆ เข้าก็เลยเพี้ยนมาเป็น “ปางม่วง”จนถึงทุกวันนี้⁴⁰

5.3.3 ลักษณะทางศิลปะและสถาปัตยกรรม พระธาตุปางม่วง เป็นศิลปะแบบอินเดียมีสัญลักษณ์รูปดาบไขว้กันปรากฏอยู่ด้านข้าง 4 ด้านของพระธาตุและมีกระโจมรูป 3 เหลี่ยมตรงปลายของกระโจม มีสัญลักษณ์คล้ายหอก 3 ง่าม อยู่ตรงส่วนนอก ภายในกระโจมมีพระพุทธรูปองค์เล็กวางไว้ตามชั้นประมาณข้างละ 2-3 องค์ พระธาตุปางม่วงเป็นโบราณสถานที่สำคัญ

4.2 การคัดเลือกพระธาตุสำคัญเพื่อการจัดการให้เป็นเส้นทางการศึกษาเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

หัวข้อนี้เป็นการคัดเลือกพระธาตุสำคัญในเขตพื้นที่จังหวัดลำปางซึ่งได้จากการสำรวจศึกษาในตอนที่ผ่านมาในเขตพื้นที่ 3 อำเภอของจังหวัดลำปาง จำนวน 22 แห่ง นำมาทำการคัดเลือกเพื่อให้ได้พระธาตุสำคัญที่เหมาะสมกับการจัดการให้เป็นเส้นทางการศึกษาเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีเป้าหมายและวิธีการคัดเลือกพระธาตุสำคัญดังนี้

4.2.1 เป้าหมายของการคัดเลือกพระธาตุสำคัญของจังหวัดลำปาง

การคัดเลือกพระธาตุสำคัญของจังหวัดลำปางเพื่อการจัดการให้เป็นเส้นทางการศึกษาเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในครั้งนี้ มีเป้าหมายที่จะทำการคัดเลือกพระธาตุที่มีคุณค่าความสำคัญและมีความโดดเด่นเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปางจำนวน 9 แห่ง

⁴⁰ โอพาร รัตนภักดี, ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 489-490.

เนื่องจากการจัดการเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมครั้งนี้ มีลักษณะเป็นเส้นทาง แสวงบุญและสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งเรียนรู้คุณค่าความสำคัญของพระธาตุที่เกี่ยวข้องกับ ศิลปะและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นสำหรับเหตุผลที่เลือกพระธาตุสำคัญของจังหวัดลำปางเพียง 9 แห่ง เพราะจำนวนดังกล่าวเป็นตัวเลขมงคลตามความเชื่อของสังคมไทยและมีความเหมาะสมกับการเดินทางเรียนรู้และท่องเที่ยวภายในหนึ่งวันรวมทั้งเพื่อให้เป็นจุดขายและเรียกร้องความสนใจ ในเส้นทางดังกล่าว

4.2.2 การสำรวจความคิดเห็นความเชื่อ และความนิยมของภาคประชาชนในท้องถิ่น

เพื่อเป็นการสำรวจความคิดเห็นความเชื่อ และความนิยมของภาคประชาชนในท้องถิ่นที่มี ต่อพระธาตุสำคัญในเขตพื้นที่จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถามจากประชาชน ในพื้นที่จังหวัดลำปางโดยทั่วไปจำนวน 120 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่าง (Sampling) ซึ่งเป็นการสุ่ม ตัวอย่างสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ใช้แบบสอบถามปลายเปิด เพื่อสอบถามความคิดเห็นว่า ในความคิด ความเชื่อ และความนิยมของชาวจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ว่า พระธาตุองค์ใดในเขตพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอเมืองลำปาง อำเภอเกาะคา และอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางเป็นพระธาตุที่มีคุณค่าความสำคัญและมีความโดดเด่นเป็นที่เคารพสักการะของ ประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปาง โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามระบุรายชื่อมาจำนวนหนึ่ง แต่ไม่ เกิน 9 แห่ง จากนั้นผู้ศึกษาจะได้รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามมารวมนับจำนวน และเรียงลำดับ ค่าคะแนนออกมา ซึ่งค่าของลำดับคะแนนที่ได้จากการสำรวจดังกล่าวนี้ จะใช้ประกอบเป็นเกณฑ์ข้อ หนึ่งในการคัดเลือกพระธาตุสำคัญของจังหวัดลำปางเพื่อการจัดการให้เป็นเส้นทางการเรียนรู้และ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในครั้งนี้ ซึ่งผลการสำรวจสอบถามพระธาตุที่มีคุณค่าความสำคัญและ มีความโดดเด่นเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปางดังกล่าวมีค่าคะแนน ตามลำดับดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 3 ค่าคะแนนที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นความเชื่อและความนิยมของภาคประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

ที่	รายชื่อพระธาตุ	ค่าคะแนน	ร้อยละ
1	พระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง	117	97.50
2	พระธาตุคอนเต้า ตำบลเวียงเหนือ	115	95.83
3	พระธาตุเจดีย์ขาวตำบลคันธงชัย	110	91.67
4	พระธาตุวัดไหล่หิน ตำบลไหล่หิน	107	89.17
5	พระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว	104	86.67
6	พระธาตุปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ	100	83.33
7	พระธาตุคอกน้อย ตำบลเวียงตาล	98	81.67
8	พระธาตุเสด็จ ตำบลบ้านเสด็จ	96	80.00
9	พระธาตุม่อนพระยาแช่ ตำบลพิชัย	94	78.33
10	พระธาตุวัดพระเจ้าทันใจ ตำบลคันธงชัย	91	75.83
11	พระธาตุม่วงคำ ตำบลกล้วยแพะ	89	74.17
12	พระธาตุม่อนจำศีล ตำบลพระบาท	85	70.83
13	พระธาตุกู่คำ ตำบลคันธงชัย	81	67.50
14	พระธาตุม่อนกระติง ตำบลบ่อแก้ว	78	65.00
15	พระธาตุคว่าหม้อ ตำบลบ้านเสด็จ	75	62.50
16	พระธาตุคอกน้อย ตำบลท่าผา	72	60.00
17	พระธาตุปางม่วง ตำบลห้างฉัตร	67	55.83
18	พระธาตุเจดีย์วัดศรีชุม ตำบลสวนดอก	63	52.50
19	พระธาตุม่อนไก่เขี่ย ตำบลแม่สัน	59	49.17
20	พระธาตุม่อนไก่แจ้ ตำบลเมืองยาว	57	47.50
21	พระธาตุคอกกู่ ตำบลเมืองยาว	53	44.17
22	พระธาตุม่อนธาตุ ตำบลกล้วยแพะ	49	40.83

จากตารางที่ 3 ค่าคะแนนที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นความเชื่อและความนิยมของภาคประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปางใน 3 อำเภอ จึงถือได้ว่าค่าคะแนนที่ได้จากการสำรวจแบบสอบถาม 120คน จาก 3อำเภอ อำเภอละ 40 คน โดยให้ประชาชนตอบแบบสอบถาม เพื่อระบุหรือชี้ให้เห็นว่าพระธาตุใน 22 แห่งนี้องค์ใดในความคิดความเชื่อของประชาชน ที่มีคุณค่าและความสำคัญมากน้อย เพื่อจะได้เอามาประกอบในการเลือกคัดเลือหาพระธาตุสำคัญ ดังจะเห็นได้จากตารางดังกล่าวนี้พระธาตุลำปางหลวงได้คะแนนความคิดเห็นความเชื่อและความนิยมประชาชนในจังหวัดลำปางคะแนน 117 คะแนน จาก ใน3 อำเภอ ทั้งหมด 120 ชุด คิดเป็นร้อยละ97.50 ของผู้ที่

กรอกแบบสอบถามจากแบบสอบถามได้เรียงลำดับความสำคัญจากคะแนนสูงไปหาต่ำทั้งหมด 22 แห่ง

4.2.3 การคัดเลือกพระธาตุสำคัญเพื่อจัดการให้เป็นเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เป็นกระบวนการการคัดเลือกพระธาตุสำคัญในเขตจังหวัดลำปาง ที่ได้จากการสำรวจศึกษาในเขตพื้นที่ 3 อำเภอของจังหวัดลำปาง จำนวน 22 แห่งในตอนที่ผ่านมามีการคัดเลือกพระธาตุสำคัญที่มีคุณค่าความสำคัญและมีความโดดเด่นเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปางให้ได้ จำนวน 9 แห่ง เพื่อจัดการให้เป็นเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. เกณฑ์การคัดเลือกพระธาตุสำคัญเพื่อจัดการให้เป็นเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้ศึกษาได้สร้างเกณฑ์ที่จะใช้ในการวัดค่าเพื่อคัดเลือกพระธาตุสำคัญของจังหวัดลำปางที่มีคุณค่าความสำคัญและมีความโดดเด่นเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปาง โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาประยุกต์จากเกณฑ์การพิจารณาคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม ที่กำหนดโดยองค์การยูเนสโกด้านการศึกษาและการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม (ICOMOS) ร่วมกับบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุในท้องถิ่นจำนวน 5 เกณฑ์ ดังนี้

1. เกณฑ์ด้านประวัติศาสตร์ พระธาตุแห่งนั้นๆ มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์อันยาวนานของบ้านเมือง ตลอดจนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชนมาตั้งแต่โบราณ

2. เกณฑ์ด้านวัฒนธรรม พระธาตุแห่งนั้นๆ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และ วัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่น

3. เกณฑ์ด้านศิลปกรรม พระธาตุแห่งนั้นๆ มีคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ และ ศิลปะสถาปัตยกรรมที่แสดงลักษณะโดดเด่นของวัฒนธรรมของท้องถิ่น

4. เกณฑ์ด้านความพร้อมของการเรียนรู้และท่องเที่ยว พระธาตุแห่งนั้นๆ มีความเหมาะสมและความพร้อมของสื่อการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว

5. เกณฑ์ด้านความเชื่อและความนิยมของประชาชนในท้องถิ่น พระธาตุแห่งนั้นๆ เป็นสถานที่ที่ได้รับการยอมรับในคุณค่าความสำคัญและมีความโดดเด่นเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ซึ่งวัดจากผลการสำรวจในข้อ 4.2.2 ในตอนที่ผ่านมา

2. วิธีการการคัดเลือกพระธาตุสำคัญ ในการคัดเลือกครั้งนี้ ได้ใช้เกณฑ์วัดคุณค่าความสำคัญและมีความโดดเด่นเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ที่สำรวจพบในเขตพื้นที่จังหวัดลำปางทั้ง 22 แห่ง เพื่อคัดเลือกพระธาตุสำคัญเพื่อจัดการให้เป็นเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเกณฑ์วัดค่าดังกล่าวนี้ได้ประยุกต์มาตรวจแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) เพื่อกำหนดค่าความสำคัญและมีความโดดเด่นเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปางในรูปแบบ Rating Scale กำหนดค่าคะแนน 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แล้ววิเคราะห์ผลแบบ (Weight Sum Analysis) มีค่าคะแนนดังนี้

- ระดับค่ามากที่สุด	คิดเป็น 5 คะแนน
- ระดับค่ามาก	คิดเป็น 4 คะแนน
- ระดับค่าปานกลาง	คิดเป็น 3 คะแนน
- ระดับค่าน้อย	คิดเป็น 2 คะแนน
- ระดับค่าน้อยที่สุด	คิดเป็น 1 คะแนน

ในการคัดเลือกพระธาตุที่มีคุณค่าความสำคัญและมีความโดดเด่นเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จะคัดเลือกพระธาตุสำคัญที่ได้ค่าคะแนนรวมสูงสุดตามลำดับที่ 1 - 9 เพื่อสำหรับการจัดการให้เป็นเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป

3. ผลการคัดเลือกได้พระธาตุสำคัญของจังหวัดลำปาง จากข้อมูลพระธาตุสำคัญที่สำรวจพบในเขตพื้นที่จังหวัดลำปางทั้ง 22 แห่ง ได้ทำการประเมินค่าโดยเกณฑ์ 5 เกณฑ์ เพื่อประเมินคุณค่าและคัดเลือกพระธาตุสำคัญที่มีคุณค่าความสำคัญและมีความโดดเด่นเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปางให้ได้ จำนวน 9 แห่ง เพื่อจัดการให้เป็นเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังตารางประเมินค่า ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงผลการคัดเลือกพระธาตุสำคัญของจังหวัดลำปางเพื่อการจัดเส้นทาง
การเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ที่	รายชื่อพระธาตุสำคัญ	เกณฑ์(1)	เกณฑ์(2)	เกณฑ์(3)	เกณฑ์(4)	เกณฑ์(5)	คะแนน รวม	ค่าเฉลี่ย	ผลการ คัดเลือก
1	พระธาตุลำปางหลวง	5	5	5	4	5	24	4.80	ผ่าน
2	พระธาตุคอนเต้า	5	4	5	5	5	24	4.80	ผ่าน
3	พระธาตุปางตอก	4	4	5	4	5	22	4.40	ผ่าน
4	พระธาตุเจดีย์ขาว	3	4	5	4	4	20	4.00	ผ่าน
5	พระธาตุเสด็จ	4	4	4	4	5	21	4.20	ผ่าน
6	พระธาตุม่อนพระยาแช่	5	3	3	5	4	20	4.00	ผ่าน
7	พระธาตุไหล่หินหลวง	4	3	4	4	4	19	3.80	ผ่าน
8	พระธาตุจอมปิง	4	3	3	3	4	17	3.40	ผ่าน
9	พระธาตุคอกน้อย	3	3	4	3	3	16	3.20	ผ่าน
10	พระธาตุม่วงคำ	4	3	2	2	1	12	2.40	ไม่ผ่าน
11	พระธาตุเจดีย์วัดศรีชุม	1	2	4	2	4	13	2.60	ไม่ผ่าน
12	พระธาตุม่อนจำศีล	3	2	5	2	2	14	2.80	ไม่ผ่าน
13	พระธาตุวัดพระเจ้าทันใจ	2	2	2	4	1	11	2.20	ไม่ผ่าน
14	พระธาตุปางม่วง	2	2	1	2	3	10	2.00	ไม่ผ่าน
15	พระธาตุกู่คำ	2	2	1	1	2	8	1.60	ไม่ผ่าน
16	พระธาตุม่อนกระทิง	2	1	1	1	2	7	1.40	ไม่ผ่าน
17	พระธาตุคว่าหม้อ	2	2	2	2	2	10	2.00	ไม่ผ่าน
18	พระธาตุคอกน้อย	2	1	2	1	1	7	1.40	ไม่ผ่าน
19	พระธาตุม่อนไก่อี๊ยะ	2	1	2	1	1	6	1.20	ไม่ผ่าน
20	พระธาตุม่อนไก่อี๊	2	1	2	1	1	6	1.20	ไม่ผ่าน
21	พระธาตุคอกกู่	1	1	1	1	1	5	1.00	ไม่ผ่าน
22	พระธาตุม่อนธาตุ	1	1	1	1	2	6	1.20	ไม่ผ่าน

ตารางที่ 4 แสดงผลการคัดเลือกพระธาตุสำคัญของจังหวัดลำปางเพื่อการจัดเส้นทาง การเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการคัดเลือกพระธาตุสำคัญ ผู้วิจัยต้องประเมินค่าโดยเกณฑ์ 5 เกณฑ์ เพื่อใช้ในการวัดเกณฑ์คุณค่าและความสำคัญจากพระธาตุทั้งหมด 22 แห่ง จึงได้สรุปตาราง ดังกล่าวนี้นี้ แบบประเมินเกณฑ์ 5 เกณฑ์ โดยการให้คะแนนแต่ละเกณฑ์ จะอยู่ที่คะแนน 5, 4, 3, 2, 1 ตามลำดับค่ามากที่สุด ไปค่าน้อยที่สุด ซึ่งพิจารณาจากบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม ศิลปกรรม วัฒนธรรมความพร้อมของการเรียนรู้และท่องเที่ยวและความเชื่อและค่านิยมของประชาชน ในท้องถิ่นจากตารางสรุปได้ว่า มี 5 เกณฑ์ คะแนนรวมทั้งรวมทั้งหมด 25 คะแนน ค่าเฉลี่ยรวมทั้งรวม 5 พบว่าค่าคะแนนพระธาตุลำปางหลวง และพระธาตุคอนเต้า มีค่าคะแนนรวม 24 คะแนน ค่าเฉลี่ย อยู่ที่ 4.80 ของคะแนนที่ผู้วิจัยได้ประเมินค่าความสำคัญของพระธาตุสำคัญ จึงได้ผลสรุปจากการ ประเมินต่อการคัดเลือกพระธาตุจาก 22 แห่ง คัดให้เหลือพระธาตุสำคัญ 9 แห่ง

หมายเหตุ

คะแนน 1 คือมีคุณค่าและเหมาะสมน้อยที่สุด และ 5 หมายถึงมีคุณค่าและเหมาะสมมากที่สุด พระธาตุสำคัญที่ผ่านเกณฑ์ต้องมีคะแนนรวมมากกว่า 15 คะแนนและค่าเฉลี่ย 3.00 ขึ้นไป

เกณฑ์ (1) หมายถึง เกณฑ์ด้านประวัติศาสตร์

เกณฑ์ (2) หมายถึง เกณฑ์ด้านวัฒนธรรม

เกณฑ์ (3) หมายถึง เกณฑ์ด้านศิลปกรรม

เกณฑ์ (4) หมายถึง เกณฑ์ด้านความพร้อมของการเรียนรู้และท่องเที่ยว

เกณฑ์ (5) หมายถึง เกณฑ์ด้านความเชื่อและค่านิยมของประชาชนในท้องถิ่น

ผลการคัดเลือกเกณฑ์ได้พระธาตุสำคัญของจังหวัดลำปาง จำนวน 9 แห่ง ดังนี้

- 1) พระธาตุคอนเต้า วัดพระแก้วคอนเต้าสุชาดาราม อำเภอเมือง
- 2) พระธาตุเจดีย์ขาว วัดเจดีย์ขาวหลัง อำเภอเมือง
- 3) พระธาตุปงสนุก วัดปงสนุก อำเภอเมือง
- 4) พระธาตุเสด็จ วัดพระธาตุเสด็จ อำเภอเมือง
- 5) พระธาตุม่อนพระยาแช่ วัดม่อนพญาแช่ อำเภอเมืองลำปาง
- 6) พระธาตุคายน้อย วัดพระธาตุคายน้อย อำเภอห้างฉัตร
- 7) พระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา
- 8) พระธาตุไหล่หินหลวง วัดไหล่หินหลวง อำเภอเกาะคา
- 9) พระธาตุจอมปิง วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา